

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskernes Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele.

Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Spejlet

NOGLE ERINDRINGER

FORTALT AF

ELITH PIO

TEGNINGER AF

PALLE PIO

København

Det Berlingske Bogtrykkeri

1958

Min barndoms København

IH, hvor var det sjovt at kikke ud ad vinduet øverst oppe i det høje hus på hjørnet af Vestervold og Studiestræde. Alt det grønne derovre, Tivoli med Pjerrot, luftballon, rutschebane og fyrværkeri. Længere ude Vesterbros små huse med haver og buskadser, Enghaverne bagved og længst borte vandet, Køge bugt. På tilbagevejen: Sjette Frederiks hvide slot på bakken, Zoologisk have bagved (hvedeknopper til elefanten: 2 øre). Frederiksberg have der lugtede af andemad, sukkerstænger og honningkager. Alt det andet var der ikke noget ved, syntes jeg; og så kikkede jeg ned på min store legeplads. »På skubkarrer kørte de voldene bort,« sang grådkvalt den gamle digter. Da Vestervold var borte, byggede man på tomten de store komplekser Ny Rosenborg og Helmerhus, men i min tidlige Sturm-und-Drang-periode bredte sig store græsplæner fra Halmtorvet (Rådhuspladsen) til Jarmers

8 tårn. Og her tumlede jeg mig – med andre lille-folks-kannibaler – fra morgen til aften.

Jeg har endnu i panden mærket af et kørselsuheld – med legevogn. – Det var et underligt foretagende, de græsplæner. Der var cirкус, der var græssende får og geder, der var høns og duer, der var fulde mænd og lirekassemænd, ulveflokke af hunde og katte – og indianerflokke af brølende unger. Jeg blev meget tidlig – fire år – høvding. Artig var jeg ikke, en skrækkelig unge. Men er det rigtigt hvad en gammel rektor og vismand har sagt: »De flittige og artige børn er der ikke noget ved, det er utyskerne, der bliver til noget« – så venter jeg endnu på det – velfortjente – helt store.

Hvis vi dengang havde haft radioavis, ville den omkring 1890 have udsendt: »En lille dreng, fire år, er ved middagstid bortgået fra sit hjem. Han er barhovedet, har lyst, næsten hvidt hår. Ved bortgangen var han iført en strikket, blå-og-hvidstribet trøje, strikkede grå bukser, grå strømper og klædessko («sutter«). Han menes at flakke om – dog ikke i nedtrykt sindsstemning. Meddelelse om den forsvundne o.s.v.«

Men vi havde jo ingen radioavis – vi havde fred dengang. Mor var en besvimelse nær, der blev sendt bud efter far på teatret, vor rare nabo, politibetjent Johansen, fik filt-chakoten på og staven i lommen, urtekræmmeren i kælderen («bolcher») blev tredje-grads forhørt, plænerne gennemtrawlet, cirkusfolk mistænkt – man anede stor sensation – –

Klokken 7 om aftenen kom jeg hjem. »Hvor har du været« – »I Tivoli« – »I Tivoli, alene, og med sutter på« – »Jeg nikkede bare til Hartmann (kontrolløren) så sagde han »God-dag Pio« og så gik jeg ind.« – Jeg blænder ned for efterspillet. –

Jeg vil offentlig tilstå, at jeg i min tidlige barndom åd kul. En spurgte »hvor er Wille« – »i kulkassen«. Dengang havde man ikke psykologer, terapeuter og andre konsulenter, så jeg fik en endefuld, mange, men ligemeget hjalp det. Jeg har ikke siden haft varigt mén af denne råkost, men har hele mit senere liv røget som en skorsten, dog ikke fast brændsel.

Huset står endnu. En enkelt gang har jeg kravlet op i højden, jo, jerndøren er der stadig. Jeg har aldrig set sådan en andre steder. Først var der jerndøren og så en menneske-

10 trædør indenfor. Vi var godt garderet. Og dengang var der ingen optræden af borende X'er eller andre gentlemen med tørklæde for ansigtet og revolver i næven. De kom først med fremskridtet.

Jeg sidder vist og vrøvler. Men hvor er det mærkeligt. Hvad der skete igår er ofte glemt – gudskelov – men den fjerne barndom tegner sig tydeligt – måske lidt for rosenrød. Der skulle komme mørke dage – lange, triste år, der slog istykker og gav komplekser. Dem husker jeg desværre også alt for godt.

Far og mor blev skilt og jeg – fem år – fik nyt hjem. Det vil jeg ikke snakke om.

Og så kom jeg jo i skole, på Østergade, i »Efterslægten«. Der, hvor »Illum« nu breder sig med alt hvad der er dejligt bag vinduerne, lå en adelsgård fra 15–16 hundrede-hvidkål. Skolestuerne var indrettet i de gamle sale med udskårne døre og smukke paneler. Stuklofterne var efterhånden noget medtagne – af ælde, lærdom og papirkugler. Men dejligt var der. De brede, fornemme trapper, den store grønnegård. Og hos rektor det store billede af den unge Oehlschläger, der bringer sin rektor, Edvard Storm, frugt i en skål. Og

så det store billede af legepladsen ved vinter-tid med glidebaner og snebolde.

Og hver dag kikkede vi på »kuglen« på Nikolaj, den faldt præcis klokken 1, datidens frøken klokken. Når vor befrielsestime var inde, standsede al trafik på Østergade. Ud af porten nr. 54 væltede en lavine af unger, uimodståelig, tilintetgørende, en flod, et brøl – et hunnerfolk i angreb. Jeg tror københavn-erne vidste besked og bøjede sig, dukkede hovederne for naturkatastrofen. Der var ingen protester, intet politi – Efterslægten skulle hjem! Hvad jeg har lavet af ballade indenfor de ærværdige mure er ganske fantastisk. Rektor måtte tale med far. Far sagde alvorligt: »Hvornår vil du forbedre dig.« Jeg – vejrende spanskrør –: »Nu.« Men jeg tror ikke mit højtidelige løfte holdt meget længere end en moderne diktators.

Alligevel – den gamle rektor må have haft ret, for lærerne kunne li' mig – trods alt.

Jeg var kvik i pæren, men luddoven, undtagen i det der interesserede mig: historie, dansk – mine stile – illustrerede – var hele romaner der blev læst højt i klassen. Men hvor har jeg angret, at jeg var sådan et asen

12 i fransk. Nu pløjer jeg mig – med træplov – møjsommeligt igennem det kære lands berømmelige litteratur og historie, og tænker med fortvivlelse på, at jeg dengang kun var optaget af at anbringe de flest mulige brændende gløder i den rare lærer Lunds blækhus, så han ikke kunne skrive mine skrækkelige karakterer i protokollen.

Matematik var det værste – jeg nåede til 2. grads ligning, så kom mørket. Og der blev aldrig lys. Jeg beundrer matematikerne, hvor er det muligt at menneskelige hjerner kan begribe dette djævelske væsen. Rektor, den kære gamle professor Bokkenheuser, sukkede: »Nu har jeg undervist i 40 år, men aldrig har jeg oplevet noget lignende.« Han opgav mig: »Vil Pio høres, eller vil han tegne videre og få sit »mådelig«.« »Tak, tegne videre.« Blev jeg hørt var jeg sikker på »slet«. Og så tegnede jeg videre på mine karikaturer af lærerne, som de grinede af. Og jeg fik lov at spille skolekomedie: jeg debuterede 1903 i Odd-Fellow-palæet som Lisbeth i »Søndag på Amager«. Kammersanger Wiedemann har et billede, hvor vi begge to er på, men han var kun amagerpige, jeg var primadonna. –

Mon ikke min kærlighed til provinsen og landet er født af min tidlige barndom i en stor provinsby, *København*. Ja, tro nu ikke, at jeg har taget huen af for Frederik den Sjette og bukket for prins Ferdinand, så gammel er jeg heller ikke, men det, der er sket med København i min tid, er så fantastisk, at man – som i eventyret – må gnide sine øjne.

Man spadserede midt på gaden dengang; af og til kom en vogn, »varsko« råbte kusken, flyttede man sig ikke trak han i Lotte, og så tog de sig begge to et lille hvil. Byen var hyggelig, meget venligere end nu. På sin vis smukkere, i alt fald meget morsommere. Og beskidt. Det skal indrømmes. Hestepærerne dansede og støvet galoperede. Ladegårdslemmerne, de subsistensløse, kom i sluttet trop, i mørkt tøj – rigtig rent og pænt – træsko, hvide uldsokker – og kosten på nakken, kommanderet af en meget fin mand i generalsuniform. Og så kostede de så skidt røg om ørene. Damerne fejede efter med de lange slæbekjoler. – Om vinteren blev sneen nødtørftigt pløjet sammen i bunker, og de blev liggende til Vorherre fandt på at gøre rent. Og så druknede det hele i syndfloden. Så

14 sneede det igen og omnibusserne kørte med fire gennem strøget. — En desværre hyppig figur i gadebilledet var »den fulde mand«. Laset og beskidt dinglede han halvt bevidstløs over kørebanen, vaklede foran heste og vogne, faldt pladask over kantstenen, op på fortovet, endte i en kælderhals eller op ad en lygtepæl, hilst med jubel af ungdom, til »panseren« kom og tog ham i kraven. Men han var skikkelig, skroget. I dag skal han have 20 »genstande« og så slår han godtfolk til invalider i »nødværge«. Hvor pokker får han pengene fra? Vi andre slider som bævere for at holde pantefogeden fra døren.

Den indre by er nu som dengang — næsten. Men ren og pæn, asfalteret og trimmet. Men dens melodi er forstummet. De krogede gaders linier er brudt af store forretningskasser der slår de gamle huse for panden. Og saneringsgaderne er så kedelige som en Berliner-Strasse. Amaliegade har »ansigt«, og Snaregade og Nyhavn, Istedgade med sit folkeliv er næsten Paris på venstre bred, men hvad er det dog de laver i Borgergade og Adelgade. De store byer kommer til at ligne hinanden som byggeklodser, og det er synd. Det er dog

»personligheden« der gælder noget når man er menneske, og det særegne, århundreders historie der skal præge en by og vise dens sjæl, *folkets* sjæl, – hvis der er noget tilbage af den slags. –

Gården, Købmagergade 13, hvor vi boede i 90'erne, beherskedes til de fjerneste hjørner af en vognmand. Han begyndte beskedent, en plakat udenfor porten: »Drosker holder forspændt i gården.« Der var nu kun én – men evig forspændt, også om natten. Det må have været en Hel-hest han havde indfanget. Eller af fakir-slægt, den kom aldrig i stald.

Som Naboth i bibelhistorien udvidede han foretagendet. Der voksede frygtelige blikskure op overalt, så den anselige gård efterhånden blev et smalt stræde, hvor drosker, landauere, coupé'er kantede sig ud. Og hestestaldene drev pæne vaskerier, hæderlige sølvsmede og gørtlere på porten. – Mit første indtryk af ydre pragt og indre beskedenhed gav vognmanden mig. Han forbeholdt sig altid selv at køre bryllupskareten, en særlig artighed mod det lykkelige par. Når luksuskarrossen med gummi-hjulene var forspændt med »de hvide«, kom han selv ud af stalden: træsko med møg

16 på, lange uldsokker udenpå de grove, lappede arbejdsbukser, overkroppen dækket af den blå arbejdsbluse. I et nu var han forvandlet! En lang, næsten kongelig kuskefrakke med skinnende knapper for og bag, snore og sager, for sølvet krave og ærmer, blev trukket over det skumle indvortes, høj hat med kokarde på hovedet, og – pragt overalt – et mægtigt kuskeslag af pelsværk over skuldrene. Han var lige så flot som min bedstemor ved fars jubilæumsforestilling!

Når han sad på bukken, greb tømmerne og luksuspisken, dækkede et kejserligt vogn-tæppe træskoene, sokkerne og bukserne – Ludvig den Fjortende ville have gjort ham til livkusk, med allongeparyk og hvalrosskæg. Sorte Kristian besørgede de almindelige, verdslige ture. Iført en udtjent sporgovnskonduktørfrakke og hvidlakeret høj hat, som jeg misundte ham. For 1 krone i timen kunne man leje hest og vogn og Kristian, og køre rundt i byen som nu i Dyrehaven.

Og man fik set næsten hele staden for en krone, hesten kendte vejen, Kristian sad kun til pynt. Grønningen med de gamle træer, jordvej og græs, husar-kasernens længer midt

i det hele. Længere ude Østervold med reb-slageren gående baglæns hele livsdagen lang, mens hans dreng drejede et stort hjul som Samson drejede kværnen. Ingen Østerport station, men glaciserne i naturtilstand med træer og buskads og Vorherres sangfugle og de frie menneskefugles lommelærker.

Første klasses indianerurskov. – Østerbro var endnu helt landlig, men udgravningerne til de fortvivlede gader mod Strandboulevar-den var igang. Helt ude, Vibenshus og Strand-vejen, jordvej med grøfter og træer. Her be-gyndte landet for alvor. –

Vi kørte også mod vest, over Halmtorvet, som nu har fået rådhus og er blevet plads, men ikke er mindre forvirret og uskøn og skrupkedelig, trods lysreklamer og færdsel og underjordisk. Landsoldaten går til angreb, bare han ville gøre alvor af det.

Hvilket dejligt centrum kunne her ikke være blevet, hvis ikke djævelske væsner, kom-munale og private, havde fået lov at rode som de har. Et *Concordeanlæg* kunne være skabt, med den morsomme gamle Vesterport midt på til at dele færdslen. Paris har mastodonterne Port St. Denis – og Matin og Triumfbuen

18 skrævende midt i mylderet, men vi tænker først og fremmest på sporvognenes frie løb over feltet. Vesterbros passage, et lille Champs Elysées? Jo – go'måren! Frihedsstøtten ryger jo nok en dag, så har vi Hitlers Unter den Linden i hele sin tykke dumhed.

Vesterbrogade var morsom, pittoresk med sit – ikke kønne – rodsammen af stort og småt – mest småt – helt provins, et barn der tørrer sig om næsen og belaver sig på at blive stor. Ak – da vesterbrodrengen omsider voksede til, blev han en grim fyr. Han hed Saxo og Absalon og Valdemar, men druknede i skidt og mørke og tristhed, og fra Dannebrogsgade kom ingen frelsende flagdug. Kun Istedgade, der aldrig overgiver sig – er dejlig. Levende, folkelig, københavnsk og parisisk. De skulle ikke slæbe på bajere derude, men frisk vin på helflaske og et langt franskbrød under armen – hjem til mutter.

Amager var bedst. Der boede farmor. Min store bror tog mig i hånden, og så traskede vi forbi Christiansborg-ruinen, over den gamle Knippelsbro, der lå skævt for strømmen og fik spark og på snuden af skibene der kantede sig igennem den, gennem Torvegade, forbi den

gamle accisebod – jeg tror den lille Amagerport lå der endnu – og så var vi på landet.

Over ravelinen med de gamle træer, der fortsatte ud ad Amager landevej. Der lå små dukkehuse hele vejen, af og til et landsted i en park. Og bommanden sænkede sin spærring og fik sin skilling, så manden i agestolen kunne hyppe sine heste og knage videre til Sundbyøster eller -vester, eller til verdens ende, Store Magleby. Fra bommanden og længere ud tror jeg der var brolagt, der var rendestene, og – med mellemrum – brædder over floden, så godtfolk og skidtfolk kunne humme sig tørskoet ind på det smalle fortov. Stadig små huse. De lå som høns på reden i de små havers grønt.

I ét af dem – langt ude – boede farmor. Der var jo ikke dengang noget der hed aldersrente eller folkepension, så hun hjalp sig med en lille cigarforretning. Den lignede én af de små butikker hos Charles Dickens.

Jeg husker tydeligt mahognidisken, den store hvide snustobakskrukke og krukkerne med smal-og-mellemskrå, svømmende som syltetøj i sin sovs. Og vippen der klippede cigarerne så fint.

20 Den kunne klippe meget mer – når farmor ikke så det.

Bagved, ud til haven og den lille gård, var de små stuer. Kaptajn Cuttle fra »Dombey« kunne have boet der. Jeg har aldrig set så blanke og smukke mahognimøbler som hos farmor. Og der var naturligvis »hæklede stykker« overalt, både for hoved og hale. Taffeluret og bornholmeren løb omkap med tiden, inde fra soveværelset snakkede kukkeren med. På væggen hang Napoleon og Frederik den Syvende, så vi var i fint selskab. Farmor bagte pandekager. Vi sad på køkkenbordet mellem sukkerskål og syltetøjskrukke, tog pandekagerne fra panden, ned i sukkerskålen, ned i syltetøjet og ind i laden. I den lille gård med hyld og stokroser stod pumpen, om vinteren med halmfrakke på. I den lille have, så stor som et gravsted, lå en mærkelig stor glaskugle som vi ikke kunne slå i stykker, trist nok. Den lå i en rundkreds af småsten med en cirkel af buksbom udenom. Vi kunne ikke få farmor til at sige, hvem der lå begravet der.

Måske Napoleon – for Frederik den Syvende havde alt for stor hat på. Udenfor

kunne man lade den standhaftige tinsoldat sejle under rendestensbrædderne – om vi sank så dybt på den sociale rangstige, husker jeg ikke. Men vi vandrede med madkurv til »Rødekro« på Øresundsvej og gik i teatret. Farmor tog sit lange franske sjal på, den underlige kapothat, brunellerne på fødderne, og så drog vi afsted. Vi spiste i haven og blev så lukket ind i det allerhelligste.

Jeg husker ikke spor af kunsten, først senere, da jeg kom i skole, begyndte teaterbaccillen at rumstere, men lokalet erindrer jeg. Og synes ikke det har forandret sig.

Næ – jeg skulle først gennem fremtidsønskerne: brandmand, general, spurvognskonduktør, lokomotivfører, før teaternykkerne for alvor satte ind og slog alle uniformerede storfolk på flugt. Endeligt og uigenkaldeligt.

Og modstanden fra de højere magter postede kun olie på ilden. Højst én gang om året kom jeg i teatret, skønt søn af en skuespiller – jeg måtte ikke blive teatertosset.

Men i dyb hemmelighed tog jeg revanche. For dyrterhvervede sparepenge købte jeg dukker og dekorationer og lavede dukketeater. Det var lige så møjsommeligt for mig som

22 for en rigtig teaterdirektør at starte teater. Og lige så risikabelt. Knap var jeg nået til åbningsforestillingen, før myndighederne greb ind og kasserede hele herligheden. Jeg fik aldrig bevilling. Men jeg begyndte på en frisk, samlede nyt personale, et nyt tempel rejste sig på ruinerne. Nye opdagelser, nye forbud og formaninger. Så gik jeg fra dukkerne og betrådte selv scenen. Der var et stort rum oppe på loftet. Det blev malerværksted og teater. Jeg smurte vandfarve på indpakningspapir fra bager Marstrand, limede og snedkererede. Når min stedmoder så en aften var i teatret, blev bagerkuskens sønner mobiliserede, indsmurt i vandfarve, sværtet med brændte propper – og spillet begyndte under min ledelse. Efter god skik spillede jeg selv naturligvis hovedrollerne, der var en fire, fem stykker i hver komedie. De mindste unger var degraderet til tilskuere, det utaknemligste job i et teater. Velvillige bagersvende havde foræret os boller, så de holdt kæft under forestillingen. De mindste faldt i søvn, men det gjorde ikke noget.

Fra den tid – lige til jeg blev voksen – levede jeg et skinliv – helt i fantasien.

Jeg spillede komedie – helt alene – ustandselig. På gaden vendte folk sig om efter den sindssyge lille fyr, der gik og snakkede højt. En bred trappeafsats – jeg mindes Landbygningernes Brandforsikring i Stormgade – var en herlig scene. For slet ikke at tale om friluftsteater på Christianshavns vold.

Jeg lavede tegninger af mig selv, og malede bagefter paryk og skæg på. Senere har jeg altid tegnet mine masker – for alvor.

Man skal ikke blindt stampe imod sine børns lyster og længsler. Man skal lade dem prøve, tage svien eller fange Aladdins appelsin. Hver glæde skal vi betale for, sorg og modgang er hårde men gode læremestre. Først og fremmest skal vi tage vort ansvar og ikke klynkende rende i hælene på andre. Teatret er en herlig verden, men den er ikke løjer og langkål. Vil man nå toppen eller dog godt op på bjerget, er sliddet hårdt. Talent er ikke nok. Energi, flid, selvransagning, udholdenhed til sidste løb. Og så karakterstyrke og filosofi til værn mod skuffelser og tabte slag.

Det er mærkeligt – så ung jeg var vidste jeg, hvad der ventede mig.

Og *intet* – senere – har overrasket mig.

Slægt, første teateraar og filmen

MAN bliver ikke skuespiller, fordi man er af skuespillerslægt. Ofte føler skuespillerbørn kaldet og lysten, fordi de er opdraget i miljøet, og ofte – for sent – opdager de, at arv er en svigefuld gave.

Hvordan det nu er eller ikke, så har jeg en del forfædre, teaterfolk, at slægte på. Men den omstændighed, at slægten har rummet forskelligartede begavelser: læger, præster, embedsmænd, malere og altså – skuespillere, og at den har sin rod både i Norge – Sverige – Danmark, har givet den liv, virkelyst og fantasi.

Skønt mit navn, Pio, peger mod Frankrig – eller pavehoffet – kan jeg desværre ikke hejse trikoloren – eller meddele syndsforladelse. Min farfar hed Lipke og var borgmester i Køge, og det er jo lidt langt fra Paris. Min far er hans søn udenfor ægteskab og blev adopteret af en instrumentmager Pio, af fransk

26 emigrantslægt, som farmor giftede sig med efter sin lille eskapade med borgmesteren. Lipke var en yndet studentskuespiller i sine unge dage, og far, der fik en god opdragelse, blev efter filosofikum elev af Høedt og Phi-ster, og debuterede i 1872. Han huskes sikkert nu kun af få ældre, men for sin samtid var han en storartet skuespiller, og blev hurtigt – navnlig på Casino – sit teaters første-kraft. Han sled sig bogstavelig talt op i ar-bejde – og forceret livsglæde!

Han døde 1909, 59 år.

Min mors slægt ved jeg noget mere om. Jeg har en stamtavle over Winsløw'erne helt tilbage til 1500. De kom fra den lille små-landske by Vinsløf, oversvømmede Danmark med præster og degne, embedsmænd og læger. En praktiserede i Paris, blev dér en af sin tids berømteste kirurger, et akademi dernede bærer endnu hans navn.

En anden blev overkirurg på Frederiks ho-spital i Bredgade–Amaliegade, det daværende rigshospital.

Min tipoldefar, altså min mors farfars far, var køkkenskriver på Fredensborg på Chri-stian den Syvendes tid. I dag, hvor en handels-

rejsende hedder salgscchef og vore tjenende ånder assistenter, ville han have heddet hof-fourer eller andet fint. Han havde to sønner, der begge blev kgl. skuespillere. Den ældste, Alexander, var ikke betydelig, men den yngste, Carl, min oldefar, blev en stor skuespiller. Desværre døde han ung, 38 år. Men i den korte tid der var ham beskåret, hævdede han sig som en af de højst begavede kunstnere på teatret i denne »guldalderperiode«. Teaterhistorien siger, at han spillede komiske roller som Zierlich i »Aprilsnarrene« og tragiske karakterer som Frants Moor i »Røverne« med samme mesterskab. Han havde store vanskeligheder at overvinde, han var lille og spinkel, og måtte for at gøre sig gældende overfor store karle som Ryge, N. P. Nielsen o. s. v. opøve sine indre egenskaber. Han var helt noget for sig selv, dybt original og med stærk fantasi. Sit mesterstykke, den frygtelige Ludvig den Ellevte i Delavigne's tragedie, havde han forberedt i årevis. Dødssyg bestemte han sig endelig for at spille den – efter premieren sank han sammen: »Gudskelov, jeg holdt ud, ja, ja, det var sidste gang,« hviskede han da de bar ham ud. Et øjeblik

28 fortæller: »Ved tæppets fald efter femte akt sad hele det fyldte hus som lynslået, fastnaglet til bænken uden at sige et ord. Gennemisnet og fuld af rædsel over det billede, Winsløw havde malet af den frygtelige konge, kunne ingen rejse sig eller tænke på at gå, da der med ét, som en elektrisk gnist havde antændt de lamslåede livsånder, brød et tusindstemmig bifald løs. Og det gjaldt Winsløw og kun ham.« –

Winsløw blev kørt hjem og døde kort efter. På hans gravsten – på Assistens kirkegård står: »Ludvig d. XI's ånd fremmaned han fra de døde / Ak, men hans strålende liv sank i den åbnede grav.«

Når jeg har fortalt Dem så meget om noget De slet ikke kender til – jeg ikke heller, jeg har det fra teaterhistorien – er det for at vise, hvad talent, energi og kærlighed til kunsten kan føre til, selv om man er distanceret af ydre mangler, og hvad teatret forlanger af sine tjenere. Jeg ser op til min oldefar, fordi han var den ægte kunstner, aldrig slap sit mål af syne og svigtede sit kald. –

Hans kone, Sofie Schaltz, overlevede ham, hun døde over 40 år efter, i 1876. Hun sang i

opera'erne, spillede Perniller og Magdaloner, 29
var den første Karen i »Elverhøj«.

Deres søn, min bedstefar, var nogle år ved Det kgl. Teater, han var kun en afglans af faderen, gik til Folketeatret og Odense gamle teater. Så vidt jeg ved var han med i 64, fik et skud i benet, der gjorde ham halt. Han endte som landsbyskolelærer i Toelt ved Kvistgård, og derude tilbragte jeg mine tidligste sommerdage. Jeg husker tydeligt morfar, *lille* bedstefar som vi kaldte ham – i modsætning til *den store*, farmors mand. Lars Winsløw var på sine gamle dage en fuldkommen original, med det vidunderligste lune. Han lignede en lille julenisse med det store hvide skæg og kalotten på issen. Han brød sig pokker om præst og sogneråd, deklamerede Shakespeare og Oehlsenschläger i skolestuen, så bondeungerne stønnede i rædsel og gjorde sig våde. Han lod havehegnet vokse vildt, så sogne-stien blev spærret.

Til sidst måtte sognerådet mobilisere mand-skab med save og økser. Olaf Poulsen kom ofte fra Fredensborg og besøgte den gamle. Så sad de ude i haven, dampende på lange piber, og rakkede Det kgl. Teater ned.

30 Jeg har altid været en temperamentsfuld lille mand; som barn var jeg rent ustyrlig, jeg kunne kaste mig på gulvet, sparke og skabe mig. Men lille bedstefar kunne tæmme mig. Han nikkede til mig ganske stille: »Bliv ved, Wille.« Jeg gloede. »Bliv ved.« Så var det ikke morsomt mere, og jeg var god dreng på bedstefars knæ.

Min mormor døde ret ung, hun var datter af den norske maler Calmeyer, som Carl Winsløw havde truffet ude hos Rahbeks på Bakkehuset. Jeg har en akvarel af ham, som Kamma har skåret ud af Rahbeks stambog og sat i ramme. Mor debuterede i Ibsens »Samfundets støtter« på Det Kgl., hun spillede et par roller, men så blev hun gift med far – og så var det forbi med komedien.

Og så skal jeg vel se at komme til teatret. Jeg blev til min fortvivlelse sat i boghandlerlære, og da jeg havde et lille tegnetalent, gik jeg om aftenen på teknisk skole. Det var drøje år. Jeg havde nok lyst til tegneriet, men da jeg havde været en halv time i bogladen, var jeg klar over, at hurtig flugt ud ad døren var nødvendig. Jeg trællede i fire år. Men så kom tante Marie i Norge som en frelsens engel,

tog mig ud af det hele og bortførte mig til Tønsberg. En aften deroppe sagde hun, at hun kedede sig, om jeg ikke kunne læse lidt for hende – helst en komedie. Jeg kilede på Holberg. – »Læs lidt mere, her er »Aladdin«.« Jeg læste – spillede – Jødens scene, den kunne jeg udenad. – Pause. – »Har du aldrig haft lyst til at blive skuespiller?« – Eksplosion, gråd og omfavnelse. Tante var storartet, hun havde Winsløw'ernes karakter og energi og hun tog fat. Jeg blev engageret – foreløbig – til et sommerteater i Kalundborg og Hjørring, og så skrev hun til fader: »Jeg har fået ham til teatret, han har talent« – færdig.

Det var jo før biografernes tid, så i de fleste provinsbyer florerede de små sommerteatre. De opførte små stykker og den stedlige »revy«, hvor byens vandpost, postmesterens hund og andre lokale sensationer blev behandlet i muntrest mulige form af »Posten«s eller »Tidende«s chefredaktør og typograf i én person. Jeg kan med sandhed sige, at jeg er begyndt, uden brask og bram, nederst på kunstens rangstige. Men jeg fik set og fornemmet den danske provins, før verdenskrigene og hvad deraf fulgte også fik ødelagt

32 dér. Mindre naturligvis end i hovedstaden. Danmarks små byer er endnu henrivende. Men dengang – den blideste uskyldstilstand. Med gadespejle og sladder og aflukkethed naturligvis, alt det H. C. Andersen har tegnet med malice, men også med ømhed: »Der var så dejligt ude på landet.«

Forfatteren Cresten Jul har fortalt mig en lille historie. Han var lige kommen fra Londons larm, tåge og trængsel. Da sovevognen holdt i Fredericia hørte han de første danske ord – *under* vognen: »Marius – Marius,« så følte han sig hjemme. Og da senere det lille fynske privatbanetog holdt ved en allerførste lille station med flagstang og ding-dang-klokke, og lokomotivføreren råbte til stationsforstanderen, en æblerund fynsk mutter: »Inger – Inger – må jeg køre,« blev afgangssignalet givet: »Ja, kør du bare, der er ingen der vil savne dig.« Å, *dette* er Danmark, i al sin lilleputuskyld og formløshed, lad der dog hist og her være en lille krog tilbage, hvor den blomstrer og dufter. – Kalundborg blomstrede og duftede og hyggede dengang over al beskrivelse, endnu er støvet ikke helt blæst af sommerfuglevingerne. – Kordilgade

bugter sig stadig på latterligste og allersomdejligste vis; i de små gader ned mod havnen ligger de samme små huse, man kan stadig banke sin pibe af i tagrenden, når man strækker sig lidt. Og Møllebakken behersker hele legetøjsæsken. Som et Montmartre rejser den sig med en pavillon på toppen i stedet for Sacré Coeur. Men der er vokset for meget til deroppe, udsynet, det herlige, er ikke som i gamle dage. – Og Gud véd om der endnu findes de små henrivende stier fra bakken gennem baghaverne i Kordilgade. –

Men hele den gamle by omkring torvet og kirken er som før, så stille er der, at det er som om den *tramp*er, den lokale kat, når den går middagstur over torvet. Jeg frygtede det værste, da jeg besøgte byen forrige sommer, men de gode folk i det lille rådhus har klogt og smukt bevaret deres historiske gamle by, og har nybygget udenom.

Det er ellers en djævelsk raptus der har grebet de små byers regeringer, at lege storby i lilleput-format. Med alle storbyens kedsommeligheder og uvaner. At der skal skaffes plads, når byerne vokser, er indlysende, men hvorfor ødelægge bykernen, byens sjæl og

34 ansigt, når der er plads udenom, hvor der kan lægges fornuftige byplaner. Dog grundspekulanter og ejendomsmæglere, geskæftige sagførere og interesserede kommunalfolk har ikke gule krøller og blå øjne – og gravkoen brøler. – Nu kværulerer jeg igen, jeg må se at holde mig i skindet. –

Kære lille Danmark er blevet vasket ren af mange regnsomme, men mage til syndflod, som i 1907 druknede by og land, er ikke før oplevet, synes jeg. Som Noahs på Ararat strandede familie sad vi oppe på Møllebakken og spejdede med søkikkerter efter mulig vanvittige, der ville kaste sig i bølgerne dernede, og i dykkerdragter og med bådshager forcere skrænterne og gå i teatret. Tilsidst kapitulerede vi, smøgede kraven op på vinterfrakken, gled ned af bjerget og ind på »Hotel Postgården«. Bjerget kom til Muhamed! Og her gik det. Værten fyrede i den store kakkellovn, godtfolk smed sivskoene, styrtede fra de kolde stuer og gassede sig i varmen.

Vore kunstpræstationer vil jeg tie med. Ikke fordi de hverken var værre eller bedre end hvad der ellers i den triste sommer serveredes i hver eneste lille våd by, men fordi

repertoiret var så beskedent, at det nu ville foragtes af dilettanter, der iøvrigt holder på værdigheden. Jeg talte for et par år siden med en hyggelig gartner og var så naiv at fortælle ham om arbejdet på Det kgl. Teater. »Det behøver De ikke at forklare mig, det ved jeg allsammen, jeg har selv spillet dilettant.« – I juli rejste vi til Hjørring, hvor det gik helt godt, takket være dyrskuerne. De gæve vendelboer trængte til at hvile bentøjet, når de hele formiddagen havde boret fingrene tommedybt ind i kørerne, rendt med hestene, lugtet til svinene og klasket de hvidfrakkede storfyrster i næven på afsluttet handel. – Det blev til fem forestillinger om dagen. Det hændte at elskereren i stykket manglede i spillet. Han var også forretningsfører og sad i dagens anledning – i cykelbukser – ved et lille bord og solgte billetter efter at tæppet var gået. Men det ordnede sig! Der er stadig svært hyggeligt deroppe, men »Svanelunden«, hvor vi spillede, har I helt ødelagt. At I veed det! Den var ikke særlig køn, men nu er den rædsom, man kan ikke engang – uforstyrret – hænge sig i et eller andet stakkels træ, for de store kasser der flankerer plantagen,

36 glor på én fra alle sider. Til gengæld er legetøjsbyen omkring kirken endnu, som den lige var taget ud af æsken. Og de små stræder nordpå – Hjørring er ikke kedelig, blot man ikke absolut vil more sig. – Men sikken man levede deroppe i 1907. Et nydeligt værelse, stor frokost, middag som man længtes efter, sluteffekten – efter forestillingen – et aftensbord over al beskrivelse. Bajer til middag og aften, brændevinsflasken på bordet og rom i aftenteen – *2 kr. om dagen.*

DET var godt jeg fik lagt bund, for om vinteren kom jeg til Norge, og dér blev smalhans. – Peter Fjelstrup var en herlig skuespiller, en stor begavelse. Han burde have været en hovedkraft på Det kgl. Teater, alligevel tror jeg aldrig det har været på tale – for det var umuligt. Hans despekt for disciplin, hans til det patologiske grænsende uregerlighed, og megen ulyst til at lære sine roller, spærrede ham vejen til den scene, hvor hans talent – ja geni – hvilken betegnelse dengang dækkede over mere end nu – naturligt hørte hjemme. Hvilken fantasi, hvilket lune, hvilke påfund og narrestreger hinsides

al forstand. En hurtig hjerne tillod ham at improvisere og dække over mangelfuld tilegnelse af rollen, til skræk og rædsel for ulykkelige medspillende, der måtte følge ham helt ud i ingenmandsland og sørge for at komme hjem igen før vrøvlets bundløse morads lukkede sig over den skyldige og de sagesløse.

Utallige er historierne om ham – men i Norge, hvor det gik helt pokker i vold, huserede han rent vanvittigt. Jeg har set ham i »Barn i kirke«, hvor han var en strålende balletdanser Stork, med genial tragik midt i de grovkornede løjer: Efter 3. akt, hvor alle, ligesom i »Kærlighed uden strømper«, ligger døde ved tæppefald, løb Fjelstrup ud af scenen, tog hjelmen af en norsk brandmand, væbnede sig med et gevær, løb foran det nedrullede fortæppe og *skød* ind på scenen gennem et af de små kikhuller i tæppet. – I Bergen opførte vi et engelsk stykke, hvor Fjelstrup med mesterskab spillede en deliriums vanvidsscene. Kritikerne, der må have været – næsten videnskabelig uddannede – idioter, rakkede ham ned og skamroste på hans bekostning en slet skuespiller, en af alle tiders mest fremragende frikadeller. Fjelstrup blev

38 rasende, og næste aften dinglede han frem til rampen og skældte publikum ud i vendinger, der umuligt kan gengives her. Men nordmændene elskede Fjelstrup og bar gudhengivent over med hans – hvad skal jeg sige – særheder. Selv da han i det daværende Christiania smed byfogeden ud, en værdig, gammel mand der kom i uniform og kasket med følge og protokoller og højtidelighed. Jeg var selv tilstede på scenen da øvrigheden ville gøre udlæg i dekorationerne. Fjelstrup sagde frygtelige ting, tilsidst smed han frakken: »Sluk lyset, Pio, nu kommer I ud ellers får I fanden pine mig på tæven.« – Så smed han protokollerne ud ad døren, rædselsslagne fulgte hele processionen – baglæns – efter. »Hvad sker nu,« sagde Fjelstrup forbløffet over sin sejr. »De bliver lagt i lænker på Akershus.« Men der skete ikke noget. Nordmændene regnede ham for splittergal, og de havde måske ret. – Med en sådan skuespiller og det virkelig smukke personale han havde samlet skulle turneen gå godt, med en sådan direktør skulle det gå galt. Først var »de otte« oprørere fra Dagmarteatret: Johannes Poulsen, Anna Larssen, Fjelstrup, Albrecht Schmidt,

Emanuel Larsen o. s. v., kernen af teatrets skuespillere, brudt ud og gået på sejrsturné i Norge-Sverige. Næste år foretog Fjelstrup, med lidt ringere selskab, samme eksperiment – det gik. Men da han nu for tredje gang med samme repertoire som de to foregående år drog på Norgestogt, gjorde de passiv modstand deroppe og blev borte. Det blev en vinter, hvor vi sammenlignede os selv med Napoleons soldater på tilbagetoget fra Moskva 1812. Meget bedre havde vi det ikke.

JULEAFTEN 1907 befandt jeg mig, efter en dagration på et gammelt wienerbrød (norskt), oppe på Frederiksstens fæstning sammen med fru Marie Niedermann, vi stod ved Karl den Tolvtes dødssted og ventede på den befriende kugle. Vore logier var fantastiske, to rum, ét for damer, ét for herrer, adskilt af et gammelt tæppe. Damerne vaskede for os. I januars sne-storm sejlede vi til Bergen i en smakke, der til nød kunne bruges til rejefangst i Roskilde fjord. En af vore ældre kunstnerinder – i pels og natkappe – skreg: »Lille sømand, går vi under.« – »Ka – vil De ha' the.« – I Bergen gik det helt pænt. Hovedrige skibsredere for-

40 sødede livet for os, men Fjelstrup havde desværre også glædet sig, og det kneb med at komme derfra. Fra kreditorer og uniformerede mænd. Igen til Christiania, hvor ballonen revnede. Jeg har siddet *i pant* i Norges hovedstad. Da vi ingen gage fik, skyldte vi i pensionatet. Fjelstrup tog med en del af personalet til Drammen og spillede dér den første aften, så skulle vi andre følge efter, når pengene, der udløste os af fangenskab, indtraf. Jeg ville opmuntre mig selv ved at gå i Nationalteatret, men måtte be' om *to* fribilletter, for pensionatet insisterede på bevogtning. – Men så var målet fuldt. Jeg skrev til far, han sendte penge, og jeg kom levende over Kattegat. – Ofte har vi tiloversblevne drøftet denne mærkelige vinter og undret os over at vi kom igennem den. De ældre faldt også fra efterhånden, kun vi unge holdt ud til det sidste. Asta Nielsen, som var så sød og klog og sjov, Robert Schmidt, der efterhånden måtte overtage alle desertørernes roller. Mille Sannom med det glade humør og store hjerte, hun der senere filmede og fik så tragisk en død ved et faldskærmsudspring. Marie Niedermann, som jeg var hemmelig forelsket

i, og mange andre, tapre, glade sjæle, de fleste af dem er døde, glemte. 4 I

FORÅRET 1908 fandt mig overbevist om, at teatervæsen kan være mere fantastisk bag kulisserne end bag rampen, men klar til igen at tage fat på en frisk.

En kontrakt i lommen med Emil Wulff på Tivoli sommerteater og Frederiksberg teater (senere Betty Nansen) gav mig pas med på vejen. I Tivoli spillede der »Sommerrejser« med Carl Alstrup og Jutta Lund, og der var dejligt derinde. Alstrup var et stort barn. Sjøv og hyggelig, narrestreger som en skoledreng. Men når Jutta Lund gjorde lykke med en vise, som han så syntes var bedre end hans – skønt han altid fik lov at vælge først – græd han og nægtede at gå på scenen. Wulff måtte love ham mere end der fandtes i verden af godtgørelser for at få ham ind. Efter forestillingen sad far med madkurv nede i »Grøften«, og her oplevede jeg nogle af de hyggeligste aftener jeg mindes. I et nu var alverden bænket ved vort bord, for hele byen kendte far. Morsomme, festlige mennesker, skuespillere, forfattere, malere, skibskaptajner, journali-

42 ster, Tivoli-embedsmænd, ofte selve direktionen. Når »Grøften« omsider lukkede sig, flyttede vi over i »Posthuset« ved kunstnerplænen, og endelig til tønderne udenfor »Bodega«. Der sad vi så til fuglene begyndte på morgenmusikken og havemændene kom med vandslangen. Tivoli lukkede vist slet ikke dengang. – Den sommer dukkede der noget nyt op: *Filmen*. »Sommerrejsen«s to akter blev forbundet med en film på lærredet i mellemakten, noget med en guldgraverhistorie knyttet til handlingen. Og så kom jeg da ud på Mosedalvej i Valby, hvor jeg senere har tilbragt mangen god dag – og nat. Nordisk Film arbejder endnu i vor mest idylliske filmpark, men dengang var stedet ganske bedårende med primitiv skur-arkitektur midt i en mose med hyld og pil og små stier over til Søndermarken. Ad dem gik vi i panser og plade ind i parken og sloges foran Graatkærs kamera, mens barnepiger flygtede og spædbørn blev mærket med rædselsindtryk for livet. – Først var der intet atelier; dekorationerne, med møbler, billeder og gardiner påmalede, blev stillet op i det fri, stærke mænd holdt på dem i blæsten, mens vi filmede. Når det hele var

i kassen, sagde Ole Olsen uvægerligt: »Det var bedre på prøven.« Instruktør og skuespillere havde fundet på at solen »vendte« fra 12 til 2, og så kunne der umuligt filmes. Den gik Ole Olsen på, mærkeligt, han var ellers ikke til at rende om hjørner med. Senere kom jo så ateliererne, først scene I med skråtag, så de meget større II, III og IV, helt af glas. Når lamperne blev tændt og solen brændte på glaskasserne, blev vi stegt som gæs juleaften. Skæg faldt af, det rislede fra pande og nakke, manchetskjorter blev til natkjoler og lakskoene sved på tærne. Damerne rosenkinder flød ned på halsen, håret pju-skede om de for tidligt ældede ansigter. Der var ikke andet at gøre end at prøve i fri luft, og så styrtte ind i ovnen og få det overstået. Men det rene galimatias oplevede jeg alligevel i Emdrup hos Søren Nielsen. Han havde tjent en formue på markeder og som billetgrosserer udenfor Det kgl. Teater, et givtigt foretagende billetkontorets telefon nu har taget livet af. Der var ikke den ting, det foretagende han veg tilbage for, når der bare var penge i det. Når man kan stille karruseller op, slå tyren for panden, slå køllen i bund så

44 det ringer øverst oppe, så kan man også lave film! Og når man kan sælge balloner, gæs og ost, så kan man også sælge skuespillere. Han var forud for sin tid; den byttehandel, som nu, på grund af pengemarkedets håbløse forvirring, behersker verdenshandelen, praktiserede han allerede i 1910. Han eksporterede film til Sibirien og Turkestan og importerede russiske gæs. Der var ingen vrøvl med rubler og kroner, så og så mange stk. gæs, så og så mange stk. skuespillere. I Emdrupborg højskoles dejlige store park havde han bygget et lille atelier. Der var herligt derude. Men farligt. Gud være lovet at vi havde den store park at gå i dækning i. For i et redskabsskur havde han installeret sit belysningsvæsen. Og den dynamo eller motor, der buldrede, skreg og knaldede derovre, måtte være opfundet af et åndssvagt barn i beruset tilstand. – Farlig var den.

Når lamperne i atelieret begyndte at kaste flammer efter os, vidste vi, at det helt store nærmede sig. Bag fjerne stikkelsbærbuske, lige ved branddammene, som indbød til sidste frelse, fulgte vi så naturfænomenet. Dystre mænd, der antagelig forlængst havde gjort

testamente, trak sig langsomt ud ad døre og vinduer derovre, huggede hovedledningen over med en tømmerøkse, og betragtede så fra afstand dyrets bevægelser i buret. Først hvæsedet og udstødte giftige gasarter, der drev ud i parken. Hele etablissementet lugtede som om alle galochefabrikker i landet havde sat hinanden stævne her og tændt glædesbål på varelageret. Det rumlede og knurrede derhenne, så fløj bolte og stænger i luften og bæstet rejste sig på bagbenene – kikkede på os – faldt ned igen, væltede omkring og døde.

Næste dag kom så ingeniøren. Han lignede klokkeren fra Notre Dame – med sixpence og cykelklemmer. Søren Nielsen og han mødtes ved ruinerne til teknisk konference. »Det er dit an-og-tilsvar,« skreg Søren. De var dus fra dengang »klokkeren« havde installeret lirekasse i en af karrusellerne. Den store ingeniør mumlede noget om »isolation« og »centrifugalkraft« og »det kan man ikke gardere sig imod« – og gik tappert igang med reparation. Men vi lå ikke stille af den grund. »Man filmer egentlig meget bedre uden lys,« sagde Søren, »De skal bare dreje lidt langsommere, Jensen, det skal jeg nok lære Dem.«

46 Søren lavede skibsforlis i parken. Han lod sine slaver grave en mægtig grøft, der blev skibet så anbragt og grøften fyldt. Scala's unge damer blev kommanderet overbord på hovedet ned i mudderet, hvor de svømmede omkap med skrubbtudserne. Det tog en eftermiddag at få dem vasket rene i højskolens gruekedel. – Når jeg gjorde vrøvl over for lang arbejdstid sagde Søren: »De klager, så skulle De vide hvordan de har det i tugthuset.« Han kom af med alle sine røverfilm og fik sine gæs.

Men da fordringerne steg og det blev dyrt at lave film, lukkede han butikken. – »Jeg vil ikke slås med amer'kanerne.«

Når jeg har snakket så meget om Søren Nielsen, er det for at fortælle Dem, hvor uendelig primitivt det hele var, det godtfolk henrykt gav 25 øre for i filmens første dage. Nu griner vi, hvis vi får lov at se det gamle skidt. Men teatret begyndte på fjællebod, og radioen og fjernsynet. Det, vi kalder kunst, begynder med barnets kridtstreger på et plankeværk. Og sådan må det være. De første skridt er de afgørende, oprindelsen, på hvilken det hele skabes. Teknik og dygtighed, lærdom

og erfaring kan fuldkommengøre, desværre 47
også tilsløre det evige, grundstoffet.

Den der har *det* i sig, den gudbenådede intuition og – helst – den klogt iagttagende hjerne, kalder vi geni.

Casino og Dagmarteatret

UDE i Amaliegade, mellem alle de fine palæer, ligger der et gammelt pakhus, ikke så gammelt endda, godt 100 år. For et halvt hundrede år siden var det byens smukkeste teater, Casino. Den store, festlige pergola med grønne planter, orientalske tæpper, mosaikloftet båret af slanke søjler i gråt og guld. Bazargangen med de brede trapper op til salen. Og så teatersalen med det dejlige loft, næsten smukkere end Det kgl. Teaters festlige hvælving. Stort, langstrakt var rummet, med loger og kun én, vældig balkon. Man så og hørte lige godt overalt. Gulvet var dækket af tykke smyrnatæpper, prosceniet stod rent og fast med de slanke pilastre. De fire lysekroner mangfoldiggjorde sig i de store spejle og oplyste det hele galleri af malerier. Byens, landets festligste, gladeste hus dømt fra sin start til ustandselige fallitter, fattigdom, ruin. Hvor kunne det nu være? Var det råddent

50 i grunden, i sumpen, hvor piloteringspælene trøskede. Var det for dyrt i drift, med de mange ind-og-udgange der krævede en hær af uniformerede cerberusser; repertoire, der krævede et stort personale, orkester og udstyr. Eller brandvæsnetts fordringer, fordi katastrofen lurede hvis der kom ild, indeklemmt som det lå mellem palæerne. Med basargangen, hvor en brændende sal ville styrte ned og spærre for alt levende. Og portierer og tæpper – og træ, træ, træ, træ overalt. – Det endelige punktum er let forklarligt, byen var løbet fra det, havde vendt det ryggen, var spadseret mod vest og nord. Amaliegade ligger ensom, fornem –, en port til kongens slot. – Og der er ingen mere der vil se »Jorden rundt i 80 dage« med 12 indianere og papfuttog. Filmen har slået folkekomedierne og udstyrsstykkerne ud. Men man kan beklage, at vi har mistet det aller-aller-bedste operetteater. Når jeg nu vil snakke lidt om det gamle, glemte teater bliver det ikke om min egen tilværelse derude, jeg var der kun fem år, og sandt at sige følte jeg, at jeg ikke passede der, at jeg hørte hjemme andetsteds. Det er min fars Casino jeg vil fortælle Dem lidt om, det

folkelige teater i 90'erne og omkring århundredskiftet. – Når man i dag vil betegne noget som rabalderkomedie og lavtstående teater, siger – eller skriver – man: Casino. Det er forkert. Repertoiret var operetter og de gamle folkekomedier. Operetterne var de klassiske Offenbacher, der nu spilles på de første operascener verden over, Strauss, Suppé, de store franske operetter og syngespil. Og de gamle folkekomedier, som filmen i dag serverer i overdådigt udstyr men oftest med meget lidt talent, samlede et lystent publikum fra den beskedneste arbejdsmand til godtfolk højt oppe i rangklasserne. Og så blev der spillet komedie! I Casinos bedste tid rullede tæppet op for en skuespillertrup, der kunne sige sparto til hvad publikum beklapper i dag. Jeg nævner ingen navne, de er døde og glemte, de gamle, som alle skuespillere, store og små, tæppet er faldet for. Men da de levede og regerede, huserede de med en spilleglæde, der tog publikum i kraven. De begavede – førstekræfterne – hævede den naive tekst op i karakterkomedien. Selv var de, de fleste af dem, opdraget i en streng skole, de kunne deres fag, først og fremmest replikkens altoverragende betyd-

52 ning, miljøets melodi, situationsfølelsens klarhed. Ingen slaphed, træthed eller slendrian, men angreb med fældet bajonet til afgørelsen faldt og tæppet røg op og ned under jubel.

Zola har i »Nana« levende skildret Paris' berømte operetteteater, Variétés på Boulevard Montmartre, dets atmosfære, lugt, lys, støj og liv. Dets tumlen mellem succes og fiasko – som et skib i storm – med kassen fyldt eller fallitten hængende over soffitterne som en tordensky. Zola lader dets kyniske direktør, Bordinave, gentage: »Kald det dog ikke mit teater, kald det mit bordel.« Sådan ville Casinos mange direktører ikke tale om deres omtumlede skude, men ellers er ligheden god nok.

Når jeg som dreng stak ind ad bagdøren i Toldbodgade med aftensmad til far – og hunden, hilste på kontrollør Larsen, det ensomste væsen i verdenshistorien på en stol i den dunkle forhal til skuespilleropgangen, fornam jeg straks den mærkelige atmosfære, som jeg ikke før eller siden har sanset nogetsteds. De smalle snoede trapper svagt oplyst af gasblus med en sikkerhedskurv udenom, de hemmelighedsfulde gange, scenekælderer med sin mystik, sit støv, sine lemme og for-

sænkninger. Højere oppe pludselig lys og varme – og *lugten*. Denne ubeskrivelige sansning af træ, tovværk, pudder, sminke, parfume, varme og sved – lim, maling, lærred, og – fra et åbentstående vindue – det friske, krydrede pust fra havnen og pakhusene. Scenen, med dens farver og fest og postyr, med dens helbefarne mandskab, maskinfolkene, der sled med dekorationer og lavede underværker i mellemakterne, kommanderede af herlige maskinmester Haase, en lille hæs mand, der uddelede øretæver til granvoksne karle, når de ikke brugte næverne. De fleste af dem var nu tætte, små fyre, bådebyggere og gud-ved-hvad på Holmen, der her tjente en ekstraskilling. De havde øgenavne allesammen. Den mindste hed naturligvis »kæmpen«, manden, der hev fortæppet, *snapseglasset* – måske også naturligt! – Men de arbejdede som bævere med de store dekorationer, der blev stillet op og revet ned ustandselig i de mange, mange mellemakter, udstyrsstykkerne havde en uendelighed af tableauer. Skønt der intet snoreloft var, så tæpperne, som nu, smertefrit kunne gå i vejret, men møjsommeligt måtte rulles sammen, skønt pladsen var trang og materiel-

54 let tungt, stod der en fuldrigget fregat fiks og færdig få minutter efter, at Nyboder var forsvundet med huse og haver og retirader. Kælderen under scenen skrånede fremefter, så man måtte bukke sig, ville man frem til den lille dør ud til orkester og tilskuerplads. Helt fremme var en bjælke. En stor tyk egeblok. Enhver ny Casino-mand hilste på den. Men kun én gang. Så tog man sig i vare. Hvis man overlevede bekendtskabet. Intetanende, med hovedet dukket, løb man frem, fik tordenslaget – glemte det aldrig. Min kære gamle ven, Charles Wilken, havde påklædningsværelse ud til kælderen. Han lod altid sin dør stå åben for djævelsk at nyde de intetanende ofres møde med det uafvendelige. – Et bump, en knasen, og i næste øjeblik vaklede en dame, stum, ind ad døren, drejede rundt om sig selv og faldt om på sofaen. En anden gang – knaldet – lidt efter, næsten vellystigt: Ah-a-a.

Jeg har altid holdt af at gå ned på den tomme scene når festen var forbi. Jeg synes den ligner et skib. Takkelagen giver sig for stormen, sejlene duver, det store dæk ligger øde hen, ligesom befolket af ånder, de døde

sjæle, der engang var med på togtet. Det ler 55
og sukker i mørket, skibssangen mumler i kro-
gene – Den flyvende hollænder. – Så kommer
nattevagten med sin lygte.

Da skuden i Amaliegade fik for megen
slagside, gik jeg fra borde og kom til Dag-
marteatret. Det var i 1914, da første verdens-
krig spillede op. Var det trist, at Casino om-
sider blev det pakhús, vi altid talte om, var
det helt forfærdeligt, at Dagmarteatret, efter
kun 50 års tilværelse, blev slået for panden.
Det lå på den bedste plads, midt i byen, det
var vor eneste ideelle talescene, dets reper-
toire var vor tids. Savnet af det i dag, synes
jeg, er meget stort.

Det var gammeldags, siger man, stuk og
krummelurer, publikums bekvemmeligheder,
garderober o.s.v. trange. Scenen med for lille
kulisseplads, forældet belysning – tavlen var
livsfarlig – de små trapper og påklædnings-
værelser – småt og trangt det hele. Og
alligevel – et dejligt teater, og det var til at
spille komedie på. Alt klædte det. Først og
fremmest var der i dette rum en kontakt med
scene og tilskuerplads som jeg ikke har ople-
vet før eller siden. En intim samleven mellem

56 publikum og aktør, der, når lykken smilede, spandt den usynlige tråd, så spinkel men så fast, dette under, der knytter de mange til den ene, dette pust, dette suk, når kunstens rene engel går forbi og kranser den udvalgte.

Lige fra jeg den første gang i 1914 gik ind ad porten fra Vestre Boulevard, over gården og op ad den lille jerntrappe henne i hjørnet, til jeg i 1931 for sidste gang gik samme vej tilbage, har jeg holdt af det teater. Det var vel også mine bedste år – fra 27 til 44 – ungdommens forår og manddommens høst.

Jeg kom straks frem i første række. Rollen, som på én gang løfter den værdige ud af mørket, helt frem til rampens projektører, fik jeg allerede første sæson. Vel fordi jeg var så lille og spinkel. Heldigvis kunne jeg også spille den. Men dengang blev man ikke »stjerne«, såsnart man kunne lidt mere end at pille sig i næsen. To år måtte jeg spille småroller før den næste fuldmodne appelsin dumpede ned i hovedet på mig. Men så gik det som det var smurt. En gang knækkede jeg halsen. Jeg var for ung til at spille Mefistofeles i Goethes »Faust«, og jeg fik ingen hjælp. Kun prologen lykkedes, sådan ville jeg

også spille den i dag, men da jeg ikke kommer til det, har det ingen interesse hverken for mig eller andre.

Jacob Gade stod i spidsen for Dagmar-teatrets lille orkester. Han dirigerede og spillede primo-violin iført pæn smoking foroven og – da han var militærindkaldt – blå soldaterbukser og fedtlæderstøvler – lige trukket op af Avedøres grøfter – forneden. Orkester-rampen dækkede nænsomt hans nedre regioner, men kongelig majestæt må have glædet sig over soldaten, når han kikkede ned på ham fra sin loge. Christian den Tiende, vel vor mest skuespilinteresserede konge – bortset fra Christian den Syvende, der smed kikkerter og andet rørligt gods ned i hovedet på aktørerne, når de mishagede ham – befandt sig vel i Dagmar-teatret, kongen så hver forestilling. I mellemakten kikkede han på folk og på rummet. Den lille intime æske med de tre etager – en kopi i det små af Det kgl. Teaters festlige sal. På scenen havde Martinius Nielsen og Riis-Knudsen klædt aktørerne i Schillers panser og plade, i Shakespeares renæssance, i Napoleons empire med sabelraslen, i oldtids heltekapper og Drachmanns eventyr.

58 Det hele tøjhus rustede og smuldrede nu på mørke lofter. En hærtid og sværdtid var det, men også en stor tid.

Nu herskede Holger Hofman, mere på det jævne men helt i samtiden. Hofman var en ganske fortræffelig teaterdirektør. Selv en udmærket skuespiller, der gennem et omtumlet teaterliv endte på Det kgl. Teater. Nå, i sin bedste alder blev Hofman i 1914 direktør for Dagmar-teatret. Han kendte sit fag, havde et skarpt blik for sit personales kunnen og ikke-kunnen, var ikke bange for at eksperimentere med den og den, finde nye muligheder – at de ikke stivnede i »båse«, hvilket er idiotisk og uretfærdigt – begavede skuespillere har flere strenge på deres violin.

Han styrede sin trup med munter men fast hånd. »De skal være ordentlige,« sagde han. Men udadtil forsvarede han os som »de bedste på bjerget«. Han opførte stykker som han egentlig ikke syntes om, men som han vejrede ville give penge, for omgående at spille gode ting, der havde hans kærlighed. Ofte belønnede de ham med succes. Og så kørte han ikke vildt med thespiskærren. Han havde det nøjeste kendskab til, hvad en rulle lærred til

malersalen og en rulle sytråd til skrædderen kostede. Jeg har hørt ham skændes med den gamle teatermaler Wahlin om en regning, det var vidunderligt. Hofman gjorde med vilje den ulykkelige nervøs og gal i hovedet. For at forsvare sin fordring skreg han i fortvivelse op på sit svenske modersmål. Hofman erklærede: »Jeg forstår ikke et ord af, hvad De siger.« Maleren tørrede mat sveden af panden og Hofman reddede nogle procenter.

Vittig og sjov var han, desværre også noget barnagtig og lunefuld. Så han sig, af en eller anden sindssyg grund, gal på én, var det vanskeligt at få ham til fornuft. En skuespiller han ikke kunne lide ville gerne spille Mefistofeles i »Faust«. »Nej,« sagde Hofman, »selv djævelen kan blive for modbydelig!«

I et par år var vore veje adskilt – jeg må grave med en spade i min hjerne og alligevel kan jeg ikke finde ud af hvorfor – så fandt vi hinanden igen. Trods alt mindes jeg ham i dag med glæde og tak.

Han havde æren af for alvor at indføre Bernard Shaw på dansk teater. Det kgl. Teater havde kun spillet et enkelt stykke af den herlige irlænder, men Hofman opførte en hel

60 række. Shaw var hans store kærlighed. Vid-det, hans rabiater paradokser, hans spillet bold med autoriteter og vedtagen slendrian, med konger, med helgener, med frelsermænd. Hans menneskeæderappetit på englænderen. Hans forfængelighed, tyndt dækket af charmerende selvironi. Shaw er endnu bedårende. Hans »Jeanne d'Arc«, synes jeg, må kunne spilles så længe menneskenes dårskab blomstrer. Alt-så evigt! Det daglige arbejde gik let. Vi var efterhånden blevet en – ikke særlig stor – familie, fast sammenspillet, sammensvejset i fælles tone og form. Og der var altid kryd-deri på tilværelsen. En af de talentfulde unge beskæftigede ofte sindene. Han er forlængst død, og vil sikkert i sin himmel tilgive at jeg her fremstiller ham – i dyb anonymitet.

Han var utrolig, men Hofman elskede ham, for han havde ikke alene talent, men var ustyrlig morsom – også udenfor scenen, og morsomheder kunne Hofman ikke stå for. Men han var, mildt sagt, noget vidtløftig. Han stak næsen i glasset og hans pengesager var i vildeste uorden. Hofman sukkede: »Han er værre at styre end Dagmar-teatret, han skulle have et kontor for sig selv.« Direktions- og

kassererkontor lå ud til samme gang, dørene stod som regel åbne, så Hofman kunne råbe eventuelle direktiver til kasserersken. Petersen – jeg kalder vor ven således – trængte til forskud, han havde ikke stort håb om at få det, men så fandt han direktørkontoret tomt, gik derind og opførte – alene – en hel scene med Hofman – hvis stemme han til fuldkommenhed kunne efterligne – og sig selv. Efter et frygteligt skænderi råber – den »falske« – Hofman til kasserersken: »Frk. Holm, giv den fattige hr. Petersen 50 kr.« Så gik Petersen ind hos frk. Holm og fik sin seddel. I lang tid levede han højt på »en syg mor« – der var læge, medicin, pleje og varme – indtil hans ældre bror ringede Hofman op og bad ham om at få Petersen til at besøge sin mor, som ikke havde set ham i over et halvt år. Så var den opdaget. Så kommer Petersen en dag: »Mor er død« – (dødsfald koster også penge). Hofman: »Det er løgn,« så siger han til sin inspektør: »Tag ud på hospitalet, *forlang at se hende*. – Kom så og giv mig besked.« Inspektøren kommer tilbage, fru Petersen er død. Hofman sukker befriet: »Nå, gud være lovet, så er der altså kun tilbage – til paraply,

62 sorte handsker og høj hat – så er jeg færdig med hende.« Men en dag var det galt. Der kom en tilsigelse: »Gud fader bevares, hvad skal vi gøre – hvis de nu beholder ham – han skal spille i aften.« – To timer senere: »Han er her – alt i orden – han har klaret den og lånt 10 kroner af dommeren.«

Hofman spillede Shaw, han spillede Strindbergs dejlige »Drømmespil«, nydeligt sat op af Svend Gade. Mindre heldig var Gade med Goethes »Faust«, det blev en hård prøvesten for skuespillerne, først og fremmest for hovedkræfterne, Holger Reenberg, Clara Pontoppidan og mig. Det var maskineriet der var ved at ødelægge det hele. Om målene var gale eller Gade havde overvurderet Dagmar-teatrets ydeevne, skal jeg ikke dømme om. Men resultatet blev fatalt. De mægtige mastodoner af huse, hvælvinger og borge var sat på flade vogne med små hjul under. Dekorationerne var, som på filmen, overpolstret med cement og ikke til at flytte. Maskinfolkene sled og slæbte, hjulpet af skuespillerne. Fik vi endelig kulissebjergene i gang, brasede de sammen på midten, styrtede over os eller gik – på generalprøven – igennem scenegul-

vet, der splintredes under vægten. Første generalprøve varede fra 2 eftermiddag til 4 om morgenen, vi var da nået igennem knap halvdelen af stykket. Næste prøve atter kl. 2 til 4 om natten. Det hele var ikke en prøve for skuespillerne, men en maskinprøve, hvor vi gav stikord til scenskiftet.

Dødtrætte, forslæde, forrevne, søvnige og desillusionerede gav vi os i vej med matineen den tredje dag. Publikum var indbudt til begivenheden: undervisningsministeren, den tyske gesandt, Georg Brandes, det meste af det officielle og kulturelle København. Vi var forberedt på skandale, og den udeblev ikke. Vi begyndte kl. 3, lange mellemakter mellem de korte optrin, bulder og spektakel under spillet. Kl. 5 brasede scenegulvet, og Gade måtte frem og beklage. Om en time ville vi fortsætte. Det varede længere. Alle Rådhuspladsens restauranter blev stormet og udspist, stafetter blev sendt til teatret for at sondere slagets gang. Kl. 9 aften var vi færdige, lillejuleaften. Fiaskoen syntes uafvendelig. Så tog Hofman fat. Juleaftensdag og 1. juledag blev vi tilsagt, dekorationerne blev skilt ad, savet over, cementen hugget af. Fire-fem afdelin-

64 ger strøget – det hele prøvet igennem forfra. 2. juledag gik premieren glat, der sker altid mirakler på teatret. »Faust« gik 60 gange for stort hus. Dog skuespillerne blev sorte-per, først efter mange opførelser fandt vi os selv.

Teatrets nye ejer, Frede Skaarup, ville gerne lave det helt store på Dagmar-teatret. Han fik Hofman flyttet over på »det lille teater« i Scalabygningen og traf aftale med Bodil Ipsen, Poul Reumert og Thorkild Roose om engagement. Egentlig var der tænkt på Karl Mantzius i direktørstolen, men han afslog, og Thorkild Roose blev leder. Forfatteren Henri Nathansen, som i Mantzius' direktionstid med stort held havde sat en del forestillinger op på Det kgl. Teater, skulle være sceneinstruktør. Desværre blev han syg. Han havde fremragende sat et stykke – »Fanevagt« af Otto Rung – op på Dagmar-teatret året før. Jeg spillede hovedrollen, og kom til at stå Nathansen nær. Jeg har haft uforglemmelige timer sammen med ham. Utrættelig hersede han med mig, gennemgik roller med mig jeg ganske vist aldrig kom til at spille, men jeg fik en lære for livet. Og så har vi snakket teater og litteratur, vi har gået ture, vi har

grinet, spillet komedie midt på gaden så selv-
forglemmende, at vi fik en lille hund kørt
over, som Nathansen skulle passe på. Ak den
kære, store sjæl, så følsom var han, at denne
verdens forbrydelser gik ham på nerverne og
forvoldte hans død.

August 1919 indledes så den ny æra. Den
varede tre år og blev en meget stor tid. Om-
kring de tre fra Det kgl. Teater flokkedes et
stort, udsøgt personale, en lille hær af »første-
kræfter« – af prøvede ældre og begavede
unge, et mageløst ensemble, som sikkert ikke
før – på én gang – var samlet på et teater.
Med Molières »Tartuffe« indleddes en ræk-
ke glansfulde forestillinger, fast og sikkert sat
op, fremragende udført. Det er tit sagt – med
mere eller mindre ret – at Dagmarteatret ofte
var Det kgl. Teaters onde samvittighed. – I
disse år konkurrerede vi på livet løs. Bodil Ip-
sen, Clara Pontoppidan, Poul Reumert i deres
skønneste alder og fineste form, Roose, Hol-
ger Reenberg, Johannes Meyer og de unge:
Else Skouboe, Eyvind Johan Svendsen for blot
at nævne nogle, der er kendt og huskes den
dag i dag. Det er fristende at snakke lidt om
hver enkelt, men dels vil det føre lidt for vidt,

66 dels vil jeg ikke skældes ud, hvis mine kammerater ikke synes om, hvad jeg siger. Men to – de er ikke mere – vil jeg mindes, Else og Eyvind. Måske de kæreste kammerater jeg har haft. Vi var nogenlunde jævnaldrende – jeg ældst – men vi ligesom voksede op sammen i vort daglige arbejde på teatret. Vort sammenspil gik altid glat, fordi vi forstod hinanden kunstnerisk – og kunne li' hinanden. Det har så stor betydning. Ganske vist har private følelser ikke meget at gøre på scenen, og direkte fjendskab synes jeg ikke eksisterer blandt skuespillere – ialtfald tøjles det. Til syvende og sidst respekterer skuespillere hinanden og hjælper hinanden når det gælder, manglende sammenspil går ud over dem selv. Hver gang jeg har stået på scenen med Else og Eyvind, har det været med en egen glæde. Og den tryghed, den gensidige befrugtning, der hvilede over og beherskede vort spil, skabte den sjældne, uendelige lykke, som det er at spille komedie. Hvor har jeg dog holdt af de to, og hvor jeg sørger over, at de er borte.

En turné fra Moskva kunstnerteater be-
rejste i de år Europas lande, skilt fra hjem-

landet af revolutionen derovre. Roose fik de russiske skuespillere herop. – Og det blev en oplevelse. – måske mest for os skuespillere. Man fik i sandhed åbnet øjne og øren. – I tilfældige dekorationer, sammenskrabet fra Dagmarteatrets magasiner, *levede* disse mennesker for os på forunderlig vis. Deres påvirkning var så stærk, at det, at vi ikke forstod et levende ord af hvad de sagde, utroligt nok var ganske uden betydning. Der var fremragende begavelser i truppen, men først og fremmest følte instruktionens både faste og nænsomme greb om ensemblet betagende. Det var realisme, men med en poetisk hengivelse, en levende fantasi der var helt vidunderlig. Menneskets evige vel og vé. Hvilket sammen spil: Ikke en falsk tone, ikke enkelte cirkusnumre på helhedens bekostning, men lyset kastet på grupperne, der samlede sig – opløstes. Og den enkelte, et øjeblik trukket frem, men stadig belyst af og belysende de andre.

Disse fremragende tryllekunstnere lærte os mere i en uge end mange foregående års teatervæsen. Ikke for det, når vi er aller-allerbedst nærmer vi os dem, for vi er beslægtet med dem i spille måde. Men jeg ved ikke,

68 var det Stanislavskis geni, som havde befrugtet dem – jo, naturligvis.

Men dette uudsigelige, dette helt vidunderlige var ikke til at få fat på, at udrede og gøre sig klart. Denne dybe, fjerne tone fra Turgenevs stepper, Dostojevskis patologiske fantasi, Gorkis poetiske realisme, Tschekofs beske ironi og milde vemod, denne menneskets og naturens evige melodi sang for vore øren og fyldte vore betagne sind. Spiller de mon sådan endnu derovre, eller er det vidunderlige russiske teater også stivnet i »kammerat«-komedie og stupid ensretning. – Netop i den tid gik vi – et par stykker – og prøvede på et fransk stykke »Skyggefiskeren«. Anker-Larsen satte i scene. Vi stoppede indstuderingen, først da russerne var borte, tog vi fat igen. Vi ville prøve her at nærme os dem, begejstrede og befrugtede som vi var af deres herlige spil. Og det lykkedes i al beskedenhed.

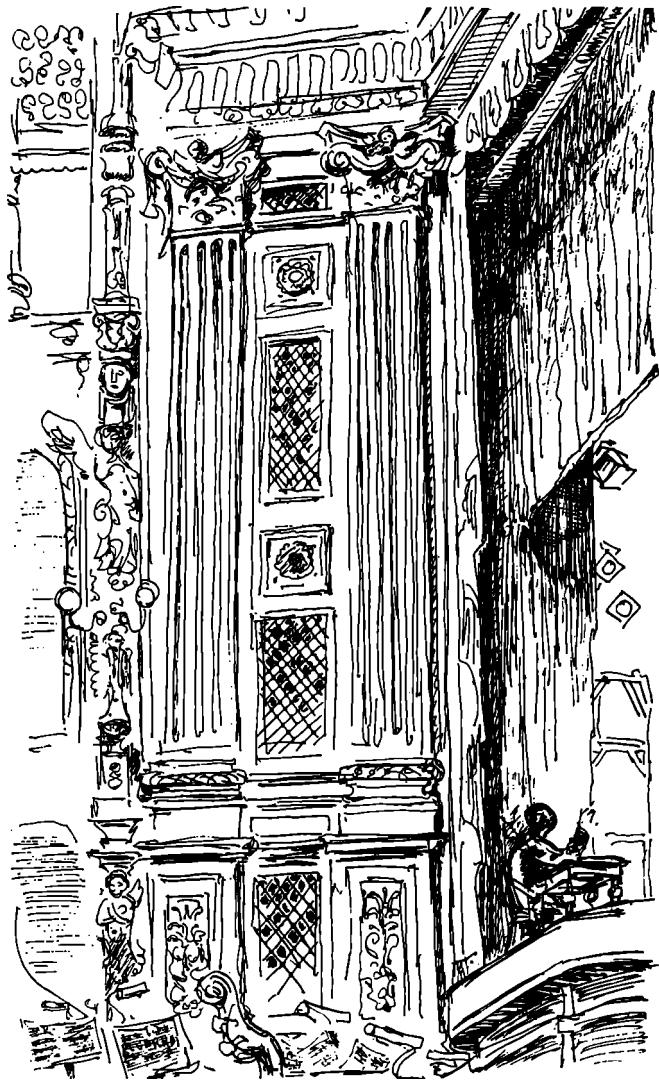
Anker-Larsen var storartet, den lille lange-lænder i skaftestøvlerne holdt os i ørene, fik alt »skuespilleri« og rutine på porten så kun »fornemmelserne«, som han sagde, blev tilbage. Stykket gik såmænd kun en 14 gange, men dets indtryk på tilskuerne blev meget

stærkt. Det blev en stor kunstnerisk succes, der endnu huskes hvor meget er glemmt. Og de store scener mellem de to brødre, som Eyvind og jeg spillede, glemmer jeg aldrig. Vi glædede os til dem hver aften. Å – teater er det aller-allerdejlige i denne underlige verden, de sjældne – altfor sjældne – stunder, hvor violinerne spiller!

Vi kom snart ned på jorden igen. Forandring: de tre fra Det kgl. Teater gik tilbage, personalet splittedes, og først ved den nye sæsons begyndelse fik Hofman samlet personale og lagde ud på en frisk. To år efter – i 1926 – kom jeg tilbage.

Hofmans sidste år blev desværre ikke lykkelige, tilsidst måtte han give op. – Vi spillede »på deling«, hvor det – som det mærkeligt nok altid gør – gik storartet. Et eneste stykke, påbegyndt af Hofman og færdigindstuderet i lyntempo af personalet, gik hele sæsonen for udsolgte huse. –

De to følgende år befandt jeg mig ikke godt på Dagmar-teatret, det blev noget underligt noget, syntes jeg. Og den nye ledelse havde jeg ikke megen kærlighed til. Så brød jeg af 1931 og kom til Det kgl. Teater.

Det kongelige Teater, radio og fjernsyn

DET ligger dér med sin store murmasse og behersker hele torvet. Der er andre, smukkere huse – Charlottenborg, Thotts palæ, der er hotel d'Angleterre, Magasin og Handelsbanken, store og små foretagender, der markerer periferien. – Men *centrum* er teatret. Teatret, og »Hesten« i sin krans af træer. – Og selv om »Stærekassen« har givet det en slem pukkel i venstre flanke, ligger det dog dér, tungt og fast, og tager sig ud. Det er et *rigtigt* teater. Teater for alle penge. »Verdens dejligste teater,« har kong Frederik kaldt det ved en festlig lejlighed. Det, der tilsyneladende er dets akilleshæl, tre kunstarter under ét tag, har virkelig gjort det til et dejligt teater. Når orkester, opera, ballet og skuespil smelter sammen i de store forestillinger, så rejser det sig i sin magt og væld. En pryd for et lille land. Vi kan skælde ud på det, gnave over de mange penge »spil-

72 lekassen i København« koster – som ret beset er en dråbe i milliardhavet. Hvis tyskerne, som de truede med under besættelsen, havde lagt det i ruiner, så var vi blevet fattigere.

Vi må med rædsel tænke på hvad der så var kommen i stedet. –

Skønt teatret er over 80 år gammelt, er det på sin vis moderne. For det første er der plads. *Det* er ganske vist ikke moderne, for nu bygges der efter termit-system. Men der er altså plads. Scenen er mægtig, modtagelig for nye installationer og de vildeste påfund. Tilskuerpladsen, det festlige rum, på én gang stort og hyggeligt, kan tømmes på få minutter. Stentrapperne udenfor til parket og etager må vel være brandsikre. Kun er det synd at »Nye Scene« ikke blev lagt bag teatret, skønt fornuft, den daglige drifts økonomi og skønhedshensyn talte højt for arkitekt Bunchs oprindelige plan. Ak, de kære politikere! Dog, som det er, er Det kgl. Teater et storartet brugsteater. Men »den danske skueplads« er unægtelig mere et operahus. Skuespillet må, for at høres og virke, forstørres op, bredes ud. Der må tales tydeligt og distinkt, men det er ikke nødvendigt at råbe op og lave Haupt-und-

Staatsaktion. Det kgl. Teater forlanger en egen teknik, men dets skuespillere må passe på ikke at lade den vildføre dem. – 73

Når man fra et privatteater kommer til Det Kgl. har man fornemmelsen af at drukne i massen. Denne følelse fortager sig dog hurtigt. Men den familiesamhørighed, som jeg f. eks. kendte fra Dagmar-teatret, hvor vi alle så godt som hver dag i sæsonen mødte hinanden på prøver og ved forestillinger, kan ikke findes her. Personalet er så stort, at den og hin ofte ikke ser hinanden i halve og hele år. Ikke for det, kammeratskabet er storartet, mange er knyttet til hinanden i venskab, men helt rystet sammen – alle – kan vi ikke blive. Det forbyder sig selv. Til gengæld kan man, hvis man vil, have det meget fredeligt – med sig selv. Man gør sit arbejde, sludrer lidt med den og den, og så har man sit store, smukke værelse ud til Kongens Nytorv, hvor man uforstyrret kan læse, tænke over tingene eller snakke med en god kammerat.

Udenom – i hele bygningen – arbejdes der dagen lang. Der bestilles noget på Kongens Nytorv. Læseprøver i skuespillerfoyeren med de dejlige gamle billeder af henfarne actører.

74 Over hovedet på os lyder lette bump fra danserne på en af balletprøvesalene. På gangene toner sang fra de mange repetitionsværelser, i prøvesalen det store orkester, »Nye Scene« skuespilprøve, gamle scene ballet – opera eller skuespil i dekoration og belysning. Korprøver på syngesalen. Og balletbørnernes pludrende engleskare op og ned ad trapper og gange. I bygningen bag kolonnaden, skærmet af bureauet på den ene side og vicechefen på den anden, residerer chefen i kahytten den høje. Han har ansvaret for det hele, Gud velsigne ham! Over kolonnaden er teatrets nervecentral installeret, regissørkontoret. Herfra dirigeres maskineriet. Her videregives ordrer og direktiver, ordnes prøver og repertoireplaner, fordeles prøvelokaler, ringes besked til personale, plakattrykkere og programmernes åndelige og manuelle magter. Og her forhandles liden skabeligt med radio og fjernsyn om skuespilere, der gerne skulle være både i Rosenørns allé og på Kongens Nytorv samtidigt. Telefoner kimer, skrivemaskiner klapper. – Men kommer der sygemelding til teatret, som kræver »rød plakat«, forandring af forestillingen, koger kontoret som en heksegryde. Det kgl.

Teater aflyser ikke. I løbet af et par timer sætter det en anden forestilling på plakaten. Alle skal have besked: kapel, ballet-, opera-personale eller skuespillerne, frisører, påklædere, kostumefolk, skræddere, hele det tekniske personale. At alt klapper på den korte tid, så der virkelig *er* noget bag Akropolistæppet når det kl. 8 går op, synes ufatteligt, selv for en indviet. Men det *skal* gå – og det går.

Nu er det sådan at vi ved Det kgl. Teater aldrig er sikre på en friaften. Og det veed vi. Det står i vort reglement. Vi kan ikke tage hjemmefra uden at lægge besked om, hvor teatret kan finde os og tage os i kraven. Vinker den grønne skov i maj må vi pænt ringe til teatret flere gange om dagen, og vi gør klogt i at forsage muntre middage. Damoklessværdet hænger over hovedet på os – altid. Jeg har oplevet galop-indkaldelse til »Inden for murene«, der ikke havde været opført i et halvt år. Det gik udmærket, men man måtte være klar i pæren. Forøvrigt går vi sæsoner igennem fuldstoppede med forskellige roller.

På privatteatrene går stykkerne i træk til de ikke kan mere. Det kgl. Teater har skiftende repertoire. Og kan af hensyn til abon-

76 nementet kun opføre stykkerne et relativt få antal gange. Vi har store successer, som aldrig kan blive udspillede. Og vi har – foruden provinsen – to scener at fodre med repertoire. Derfor går vi ofte som små lagertønder på to ben, fyldte til randen, altid parat til at tappes. Og så kan det – mærkeligt – hænde for de samme tønder, at de en sæson stilles tomme hen i en krog og falder i staver. Det er trist.

Og så er der provinsturneerne. At de ofte griber forstyrrende ind i teatrets arbejde er klart, men det må vi affinde os med.

At de fleste små teatre derude byder os andre forhold end de vante, kan volde vanskeligheder. Til gengæld har de primitive scener en intimitet som giver en fornyelsens friskhed. Det er f. eks. en ren svir at spille i Svendborg og Rønne; sidstnævntes teater er den mest henrivende lille æske i kongeriget. Og provinsens publikum er storartet, levende og meget interesseret.

Og så – kære lille Danmark!

Midt om vinteren skal der sommetider lidt humør til. Jeg tænker på februar 1940. Vi skulle spille i Sønderborg mandag aften. Jeg rejste hjemmefra mandag morgen

og kom til Sønderborg tirsdag aften. Kl. 2 mandag gik færgen over Store Bælt, »Store Bjørn« var foran. Kl. 4 om natten sad færgen uhjælpelig fast. »Store Bjørn« kravlede og sprang, stødte og masede foran og bagved, men ismuren grinede med mægtige knald og støbte sig fast om vort store skib. Så blev projektørerne tændt, og vi blev inviteret fra borde, gik over isen og entrede »Store Bjørn«. Efter en rasende kamp med elementerne, ufor-glemmelig at overvære, nåede isbryderen Nyborg kl. 7 tirsdag morgen. Vi havde været oppe i 24 timer. Vi sov lidt på et hotel, fik frokost – og så videre med toget vest- og sydpå, ankommer til Sønderborg kl. 7 aften, straks på teatret, spille komedie – og så først mid-dagsmad og – søvn. De følgende dage tullede vi så rundt med de små tog dernede, stands-ninger på linjen, snerydningsmandskab der lignede samojeder og usbeker fra Sibirien. Lange ophold ved krydsningsstedernes kak-kelovne. – Og videre. Og så hjemrejsen – om-sider. Store Bælt var nu helt lukket, de der skulle spille samme aften i København måtte flyve hjem fra Marslev på Fyn. Vi andre kørte fra Tønder til Århus, der var et lille

78 håb om en sidste tur over Kattegat. Vi kom om aftenen til byen, turde ikke gå i seng, for skibet gik måske ud på natten – man vidste ingenting. Kl. 5 morgen gik det ud af havnen.

Som det skib opførte sig i ismarken!

Snart bakkede det, så i galop frem, så vendte det og satte bagdelen imod så det raslede og rystede i hele kadaveret, igen omkring – på'en igen. Isskruningerne stod som bjerge i det store øde. Men over kom vi, selv om Kalundborg fjord viste megen uvilje mod at lukke os ind. Vi var sidste skib, så lukkede også Kattegat butikken. Det var en slem tur – den værste – men vi tog den med humør, for det var nu noget af en oplevelse.

Men rejserne i efterår og forår, i egen rutebil ad kystveje og skovveje, over heden, langs klitterne, forbi søer og agre, bakke op og bakke ned, gennem landsbyer med kirke på bakken og haver og unger og høns, åerne der slynger sig, vejen der bugter sig – forårets anemoner i skoven og den vilde kørvel på grøftekanterne – om efteråret guldskillinger over det hele. Kære lille Danmark i al sin kønne uskyld. Naturen altså – ikke menneskene. Den gamle rektor sukkede: »Alt er

blevet ringere, mest menneskene.« Og dog. I flok er de rædsomme, modtagelige for den tarveligste opviglers udgydelser og floskler. Men nær på, på tomandshånd, hvor glæder man sig over dem og holder af dem. Når jeg har håndværkere hjemme og går og sludrer med dem, beundrer deres håndelag og dygtighed, varmes af deres menneskelighed og gode humør og sunde fornuft, så er det mig ubegribeligt, at mange af disse herlige folk falder for den første den bedste brøleabe, hvilken jungle den nu kommer fra.

Jeg sagde før noget om, at en og anden skuespiller af og til kunne føle sig tilsidesat, af en eller anden grund en tid blive mindre benyttet. Skuespillerens liv er hans arbejde, kommer han ikke på scenen, bliver pausen for lang, bliver han nervøs, utilfreds og sur. Det har jeg været forskånet for. Den kunstneriske tilfredsstillelse og fornyelse radioen har bragt mig er umådelig, synes jeg. Først og fremmest har jeg i radioen spillet roller, som jeg kunne spille, men måske med min beskedne statur ikke kunne illudere i på teatret. I vore filmtider spiller ydret større rolle end før. Jeg har ofte måttet resignere af den grund. Men

80 når jeg tænker tilbage på det vældige repertoire, den uhyre masse forskellige skikkelser, unge og gamle, onde og fromme, kloge og gale, tiggere og konger, jeg har huseret med i radioen, så synes jeg, jeg har fået lavet en forfærdelig masse i den tid – ganske vist over 30 år – jeg har stået foran mikrofonen. Det har naturligvis ikke været lige dejligt altsammen. Men én ting vil jeg påstå – jeg har altid været mig mit ansvar bevidst. Jeg har aldrig sløset med mit arbejde. Det er tilsyneladende så let at åbne en bog foran mikrofonen og så kile på med oplæsning. Men det er ikke hørespil – ikke radio – det er ingenting. Radio er en ganske bestemt og bevidst kunstform, formidlet ved og begrænset af sin enestående magt over *ordet*. Det rene væsen, modtaget gennem øret, virkende alene ved stemmens vellyd eller det modsatte, foredragsholderens eller skuespillerens personlighed og talent. Det sidste det altafgørende. Der snakkes så meget om stemmen i radio – ja, naturligvis er det ikke ligegyldigt om instrumentet man spiller på er godt eller skidt. En radio-stemme bør, efter min mening, helst være særpræget, så dens klang kan

opfattes og udskilles, i hørespil f. eks. Diktio-
nen må være bøjelig og tydelig, alle strenge
lige lette at spille på, lydigt tone for alle greb.

Men stemmen er kun et middel. Man spil-
ler ikke komedie på stemmen, men med sit
talent – hvis man har noget. Man skal ikke
lave »forskellige stemmer« i hørespil og op-
læsning, hvilket er helt forfærdeligt. Man
skal lade sin fantasi beherske og farve stem-
men efter karakter og miljø. Hørespilskue-
spillerens magt over sindene er – som på
teatret, i digtningen, i musikken, i billedkun-
sten, i alt – hans talent. Her så intenst og
afgørende som nogetsteds. – Hørespillet er et
barn af teatret, af teatrets inderste sjæl – or-
dets kunst, replikken. Tilsyneladende heller
ikke mere. Synsindtrykket, det festlige spil,
mennesker for vore øjne, der lever, går, gesti-
kulerer; der med deres ansigt, krop, hænder
blotter deres inderste væsen – eller helst *skal*
gøre det – for et medlevende publikum, sav-
nes her. Her er ingen illusionsskabende deko-
rationer – det er der ganske vist sommetider
heller ikke på teatret – herlige kostumer og
sminkede ansigter, der kan dække over og
endog forgylde falskspil og glad uformuen-

82 hed. Men her er noget andet, *den intime betroelse*. – Som tilskuerne i teatret lever med, ansigt til ansigt med de agerende på scenen, således sanser lytteren gennem højtaleren det hele usynlige spil. Og han opbygger i sin fantasi – mere eller mindre, som han nu er i stand til – sit synsbillede af personer og miljø.

Dette er underet i radio.

Stemmerne, der kommer ud af den underlige kasse i hjørnet af stuen, suggererer de mange derude til medleven, meddigtning. – Når det lykkes. – For kravene – det må vi aldrig glemme – er store.

Den mindste falske tone, uægte spil, manglende fantasi – og fortryllelsen hæves, lytterne forstemmes, uden måske at vejle årsagen.

Den intime betroelse; her hersker radioen suverænt, her kan den bevæge og befrugte sindene og holde dem fast i sin fortryllelse.

I lykkelige stunder – de sjældne – har hørespilskuespilleren det i sin magt, usynlig at virke synlig på tilhørerne, ja at skabe atmosfære omkring sig, så miljø, tid, mørke og lys, alt det, der omgiver ham, smelter sammen med og belyses af den stemme og ånd, der skaber det hele.

Vi må savne – vi hørespilskuespillere – det nærværende publikums medleven ansigt til ansigt med os, jeg har fortalt om, hvilken betydning denne vekselvirkning mellem sal og scene har. I studiet hænger der en lille tingest ned fra det høje loft. I den store, hvide sal har vi vore medspillende og *den*. Det er *den* vi spiller til. Ikke – som på teatret – til vore medspillende, men til *den*. Vi hører og lytter til vore medspillendes tale, men vi betror vore tanker til mikrofonen.

Underligt – men sådan er det. –

Man vænner sig til savnet af publikum, når man spiller hørespil, men man – eller altså jeg – savner i grunden ikke tribunen, men er glad for at sidde her – helt alene – og læse op. Jeg har på fornemmelsen, at jeg sidder og betror mig til *Dem*, selv om De er langt borte fra mig i en by eller en stille stue på landet. Og det er en glæde.

Nu vil jeg fortælle Dem lidt om radioens første år fra 1925, inde på Købmagergade, hvor »Flødebollen«, radioens første studie, var serveret i telegrafbygningen. Kan De tænke Dem et lille telt, lavet af grå fløjlsportierer, lånt eller købt i »Røde Lygte« – eller måske

84 var det kammersanger Holms vintergardiner. En mærkelig kranielignende genstand på en stage, mikrofonen, fire svedende skuespillere. Udenfor: klaver, violin, cello, og som forbindelsesofficer, kammersangeren i skjortærmer og med hævet pegefinger. Gud ved om teknikken ikke var gemt i en kuffert. Og så spillede vi »Nej« – uden prøve. Enkelt og bramfrit. Jeg kom til at tænke på de første film, her var igen noget mærkeligt primitivt noget, der ligesom det andet ville blive meget stort og betydningsfuldt. Senere flyttede vi op under taget. Et ret stort lavloftet rum under spærene. Men her var kommen orkester, 16 mand og Launy Grøndahl. Her var glasvinduer ind til teknikken i rummet ved siden af. Her var kontor! Forunderligt. Når man skulle læse op – mens orkestret hvilte sig – blev man anbragt i et hjørne af salen ved et lille bord. Musikerne kom af og til hen med ostemad i den ene hånd og en bajer i den anden og kikkede på hvad man lavede. Kammersangeren vågede bag ruden og lavede alvorlige pantomimer, så »prononciationen« – hvad jeg ikke ved hvad er – kunne komme til sin ret. Nu ved jeg det – jeg har slået det op – skarp,

tydelig udtale. Når man så havde prononceret 85
færdig fik man sine 35 kroner og et venligt
håndtryk fra den almægtige. – Den kære
kammersanger. –

Han var slet ikke den dystre bussemand, som pressen beskrev og godtfolk troede på, – hvad han ikke var ked af. »En leder skal ikke være et svajende siv,« forkyndte han, og han førte sine tropper med fasthed og majestæt. Men han var retfærdig – og han tog sit ansvar helt og fuldt. Og så var han det venligste, hyggeligste og gemytligste menneske man kunne glæde sig ved. Han var en kunstnersjæl på godt og skidt – helt mand og helt barn. Vi var *hans* skuespillere, orkestret var *hans*, radioen, lytterne – hvilke, som han sagde, »praktisk talt er hele Danmark« – var *hans*. Han var alfader, og hele landet blomstrede under en højere styrelse.

Det ringede på telefonen: »Det er Holm, kan De læse noget klokken 8.« – Klokken var seks. »Har De noget.« – »Jo, et afsnit af »Den evige søvn«.« – »Hvad er det.« – »Noget med Napoleon.« – »Det lyder godt.« – Jeg havde det afsnit indstuderet, men var ikke klar over hvor lang tid det ville tage at læse

86 det. Jeg fik bevilget højst 20 minutter. Ved 25 minutter travede Napoleon – intetanende – endnu i sneen ovre i Rusland. – 30 minutter: speakeren kommer ind og mimer bekymret foran mig, kammersangerens ansigt ses fladtrykt mod ruden; 35 minutter: begge to ind, peger i bogen, ryster på hovedet, ud; lidt efter en seddel: »Om to minutter må De være færdig«; 40 minutter: jeg er færdig, mangler kun en halv side epilog, der forklarer meningen med det hele. I samme øjeblik jeg vender bladet, slukkes den røde lampe. Færdig – slut – hammeren faldet. Kammerangeren ind, befriet: »Så nåede vi til vejs ende.« Jeg: »Vi skulle gerne have haft epilogen med, deri ligger pointen.« – »Vorherrebevares, det var udmærket som det var.« Så spillede Grøndahl Marseillaisen og den russiske nationalsang, og alt var såre godt. – Et par år efter kom så det hele til Axelborg. Og der var ganske dejligt. I den tidligere bank-sal var det store studie til orkester og større skuespil. På første sal et fortrinligt studie til mindre skuespil. Men instruktøren måtte stå ude på gangen i færdsel og spektakel, det var ikke så godt.

Det lille oplæsningsstudie havde en kedelig fejl. Det lå i væg med det nødtørftige rum. Ganske vist var her plakat på døren med forbud mod afbenyttelse under oplæsningen. Men var den ved forglemmelse ikke hængt op eller trangen ikke til at beherske, kunne oplæseren – og lytterne – midt i »Der er en trolddom på din læbe« tydeligt fornemme vandbruset, ikke til at misforstå.

Det store studie var udmærket. Det var med store fløjlsportierer delt i to rum. Når vi opførte krigsscener eller naturkatastrofer eller urskov eller revolutioner, blev portiererene trukket fra og alle onde ånder sluppet løs i det fjernere rum. Her huserede så statisterne – »mumlerne«, »miklerne«, opkaldt efter deres leder, koncertsanger Mikkelsen. »Mumlerne« er et meget dygtigt lille kompagni. Hurtigt forstår de hvad det drejer sig om, og så er de med lige stor virkning spanske grander, drukne matroser, højesteretsdommere, krigsmænd, tamme og vilde dyr.

I en udsendelse med stor dyrebestand, spurgte »Mikkel« – der var en stor filur – med megen alvor instruktøren Oluf Bang: »Hr. forfatter, er vi heste nu.« Dér i det fjerne

88 rum rasede uvejret, lyn, torden og regn, og dér kunne vi hvile os i pauserne – og ryge. Hvilket ikke var tilladt. I 30'rne kom så Stærekasseeksperimentet. Mildt sagt – det var ikke godt. Studierne var helt ubrugelige. Orkesterstudiet lå ovenpå teatrets tilskuerplads, når musikken så klemte på med »Tordenskjold udi action«, faldt teaterloftet i sirlige stykker ned i hovedet på tilskuerne. I hørespilstudiet var det ugørligt – trods ærlige forsøg – at finde ud af hvor vi skulle placere os i forhold til mikrofonen for at vort spil ikke skulle lyde helt fjantet.

Statsradiofonien måtte forny sit lejemål med Axelborg og blive dér, til det store nye radiohus i Rosenørns allé var færdigt i 1940.

Her er ganske storartet. Her er lys, luft og plads, afdelingerne adskilt, det hele dirigeret fra oven med forgreninger til alle sider. Men idyllen fra de første år er væk. I sin lilleverden gik kammersangeren omkring og hyggede sig med hver detalje. Nu sidder direktør F. E. Jensen ensom – *over* det hele – og dirigerer alle departementer fra sit kontor. Vi ser ikke meget til ham – men han er der, på kommandobroen – gudskelov!

Gøgen holder, som bekendt, ikke af at bygge selv, den lægger sine æg i småfugles reder og overlader dem forsørgelsens besvær. Socialforsorg. – Helt øverst i det store radiohus lå et gøgeæg. En dag brast det, en balstyrig unge kom ud og forlangte plads. Da det var et ordentligt hus, blev ungen døbt T. V. Lawaetz og fik sit eget barneværelse. Men ungen voksede, og da den var en moderne ånd begyndte den at *kræve*. Kræve mere plads, højere levefod for en demokrat. Hvad skulle den arme madmor gøre. Hun følte godt at ungen var besværlig, at den måske ville æde mor selv ud af huset engang når den blev stor, det kunne ende med både kold og varm krig. »Lad os nu først få ham opdraget,« sagde moren, »så han kan klare sig selv.« Sådan begyndte eventyret om fjernsynet, gøgeungen i radiohuset. Og som jeg legede med den nordiske filmbjørn da den var lille, og hjalp radioguden med at tørre sin snottede næse i portieren på Købmagergade, således har jeg overværet fjernsyns-gøgens første slag med vingerne.

Det begyndte med et par forsigtige ubehjælpsomme rejehop over gulvet, at flyve var der ikke plads til. Der var slet ikke plads. To

90 små rum: teknik i det ene, studie – det kan man jo godt kalde det – i det andet. Når kameraerne var stillet op var der ikke plads til meget mere. Det var om at gøre sig tynd, at kunne snige sig, at kunne kravle. Kravle under kameraerne, mellem benene på teknikere, regissører og assistenter, udenom lampestativer, bag dekorationer som helst ikke skulle vælte. Døren til gangen udenfor stod åben, for her gik kablerne til selve den skabende drivkraft igennem. Så måtte vi virkelig vænne os til færdslen, travet, snakken, der gik ustandseligt derude på gangen – under spillet. En fløjtesolo satte humøret yderligere op.

Hvis man har nerverne i orden og hukommelsen er klar, hvis man som en neger kan klare 40° varme uden at svede, hvis man kan spille komedie med fire meter kabel slynget om det ene ben, mens kameraerne kører frem og tilbage, gentlemen i skjorte og bukser og med klapper for ørene laver voldsomme pantomimer til hinanden eller til Vorherre, og regissøren kærligt smilende hiver én i benene, vinker én nærmere, så tilbage, til højre, til venstre, hvis man kan klare alt det, uden bagefter at blive båret ud til den

evige hvile – eller anbragt i en af Sct. Hans' legestuer, mens psykiatere slikker sig om munden – så skal man spille fjernsyn. For så vil man ubesværet kunne klare et faldskærmsudspring fra den fjerneste planet. 91

Men det er dejligt. Spændende og helt stort. For det *blir* jo til noget – som filmen, som radioen. Det er færdigt i morgen! Det udvikler sig med stormskridt ud af ubehjælpeligheden og forsøgenes tågebanker. Det forer i sit djævelske væsen teater, film og radio. Det vil engang udvikle teatrets frie spil, filmens nærbillede, radioens tyste betroelse. Det hele lige ind i stuen. Om det vil myrde filmen – det tror jeg ikke. Teatret vil stå sig, det er jeg overbevist om. Det har stået for meget i sin tusindårige tilværelse og er gået sejrrigt ud af kampen.

For intet maskinelt og teknisk apparat besejrer det *levende* menneske, der udfolder sit væsen for vore øjne, som spiller for os og som vi spiller med. Og radioen?

Ja, jeg vil hellere høre god musik ud af højttaleren end sidde og kikke på fingersætninger på violinen, basunistens kinder og trommestikkernes dans. Og en oplæsning, et

92 foredrag synes mig mere og stærkere virkende med sin ulegemlige betroelse, end hvis man samtidig sidder og kikker på en svedende mand ved et bord. Og der vil være hørespil, langt at foretrække hørt gennem højttaler end set på skærmen. Vi enes nok allesammen. Jeg skal ikke nægte at det morer mig at spille fjernsyn, dels er jeg ikke meget med i hørespil mere, dels er det, ja ligefrem foryngende at være med i noget nyt, at være med at få det til at gro. Det er krævende, nerverne skal være i orden og pæren klar. De forestillinger, der filmes, er barnemad, uheld klares med omspil. Men i den *direkte* udsendelse, hvor hukommelsen ikke må svigte, hvor den mindste fejl afsløres til fortvivlelse, hvor alt – teknik, kameraer, belysning og spillet – skal klappe ubesværet, føler man blodet dunke under koncentrationens pres, og man er en meget lille træt mand, når man omsider er færdig og har overladt skærmen til den smilende speaker.

DET er på tide at jeg gør det nu her. Blot et par ord inden den røde lampe slukkes. Man har bedt mig om at fortælle lidt om mine år her på jorden, naturligvis er det ikke noget

jeg selv har fundet på. Jeg har kikket i smin-
kespejlet – troldspejlet – set fortid og nutid
derinde og sludret om dette og hint. Det er
jo ikke alt man har lyst til at afdække om
livets gåen op og ned.

Jeg har mødt mennesker, der blev mig
kære – glade og gode sjæle som ikke er
mere – og har den dag i dag kammerater, ven-
ner jeg holder meget af, det er såmænd kun
få, der gennem årene har været mig imod.

Det har været mit liv og min lyst at spille
komedie, men når tæppet faldt og sminken var
gnedet af ansigtet, holdt jeg af at forsvinde.

Jeg kan lide at læse, at få at vide hvad
andre – klogere folk end jeg selv – mener
om tingene. Jeg kan lide at røre mig, grave
i min have og gå ud og kikke på marker og
hegn, snakke med bondemanden og de venlige
mennesker derude i den lille by hvor jeg bor.
De har så god tid til at være mennesker og
ikke halsende robotter.

Jeg diskuterede engang med en kollega,
som ikke var af de dummeste. Han hævdede,
at man skulle lade sig befrugte af »livet«,
d.v.s. selskabslivet, kammeraterne i kulisserne,
teatrets malstrøm af aktioner og diskussioner

94 – frit oversat intriger og sladder. Han mente at isolation herfra ville ende i stagnation. Jeg mener det modsatte. Det vigtigste, sindets friskhed, det dybt menneskelige, det helt personlige, det man først og fremmest spiller på, hentørres og forfladiges i selskabslivets og teatersladderens triste ørkener. Den samme lille bataljons meninger eller ingen meninger forekommer mig golde.

Det er helt bevidst, at jeg hellere lytter til årstidernes friske melodi. De to verdener – det festlige, enerverende teater, og den lille landstation med det, der ligger bag den – for den enkelte bliver det hans lille verden – *min*.

S P E J L E T

Erindringer fortalt af Elith Pio, pennetegninger af Palle Pio. – Denne bog er den niogtyvende årspublikation fra Det Berlingske Bogtrykkeri, tilrettelagt af Aksel Danielsen, sat med Caslon Antikva og Old Black og trykt på antiktryk.